

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

NERIJUS PATLABYS
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

AKCININKŲ SUSITARIMAI: PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –

Doc. dr. Asta Jakutytė-Sungailienė

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. AKCININKŲ SUTARČIŲ INSTITUTO SAMPRATA	8
1.1. Akcininkų susitarimų ir akcininkų sutarčių sąvokų santykis.....	8
1.2. Akcininkų sutarčių instituto reglamentavimo raida Lietuvoje	9
1.3. Akcininkų sutarčių samprata	13
1.3.1. Akcininkų sutarčių sudarymo priežastys jų santykio su bendrovės įstatais perspektyvoje	14
1.3.2. Akcininkų sutarčių sudarymo sąlygos	16
2. AKCININKŲ SUTARČIŲ SVARBA AKLAVIETĖS SITUACIJŲ PREVENCIJAI IR SPRENDIMUI.....	20
2.1. Aklavietės situacijų samprata ir jų susidarymo aplinkybės	20
2.2. Aklavietės situacijos pasekmės ir išsprendimo mechanizmai	22
3. SUSITARIMŲ DĖL AKCIJŲ OPCIONO PROBLEMINEI ASPEKTAI.....	27
3.1. Susitarimo dėl akcijų opciono samprata	27
3.2. Susitarimo dėl akcijų opciono problematika Lietuvoje	29
3.3. Susitarimo dėl akcijų opciono ir preliminariosios sutarties santykis.....	30
3.4. Galimybės pripažinti susitarimą dėl akcijų opciono sąlyginiu sandoriu	33
3.5. Akcijų opciono susitarimų kvalifikavimas ir priverstinio įvykdymo galimybės.....	35
4. AKCININKŲ SUSITARIMAI DĖL VALDYMO ORGANO (VALDYBOS) NARIŲ BALSAVIMO TEISĖS ĮGYVENDINIMO	37
4.1. Akcininkų susitarimų dėl valdybos narių balsavimo bendrovės valdymo klausimais aktualumas	37
4.2. Valdymo organo narių veiklos principai.....	38
IŠVADOS	42
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	44
SANTRAUKA	49
SUMMARY	51

IVADAS

Temos aktualumas. Vienas iš pamatinių civilinės teisės principų – sutarties laisvės principas arba kai kurių teisės mokslininkų dar vadinamas šalių autonomijos principu¹ – reiškia šalių teisę sudaryti bet kokias sutartis, įskaitant ir tas, kurių Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas² (toliau – CK) ar kiti teisės aktai nereglementuoja, jeigu jos neprieštaruja imperatyvioms įstatymo normoms, teisės principams, viešajai tvarkai ar gerai moralei. Viena iš tokių Lietuvos teisės sistemoje tiesiogiai nereglementuojamų sutarčių rūšių yra akcininkų sutartis, kurios populiarumas pastarąjį dešimtmetį pastebimai didėjo.

Savo esme akcininkų sutartis yra visų ar kelių bendrovės akcininkų susitarimas, kuriuo pastarieji nustato ar detalizuoja tarpusavio santykius, dažniausiai su bendrovės valdymu susijusiais klausimais. Nepaisant neginčijamos akcininkų sutarties reikšmės bendrovių valdymui, svarbiausi Lietuvos Respublikos įstatymai bendrovių valdymo procese visiškai nereglementuoja šio instituto, t. y. nei CK, nei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas³ (toliau – ABI) tiesiogiai nenumato akcininkų sutarties sudarymo galimybes, nenustato jos santykio su svarbiausiu kiekvienos bendrovės dokumentu – įstatais, taip pat atitinkamai praktikoje kyla neaiškumų dėl tokios sutarties privalomumo bendrovei ir kitiems bendrovės akcininkams bei jos priverstinio vykdymo⁴ (angl. - *enforcement*) galimybių bei tvarkos.

Verta pažymėti, kad Lietuvos teisės aktuose reglamentuojama tik juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarties ir balsavimo teisių perleidimo sutarties sudarymo galimybė, kurios teisės moksle traktuojamos kaip akcininkų sutarties bendrąja prasme rūšys. Atitinkamai doktrinoje⁵ jau pateikta pakankamai išsami šių sutarčių mokslinė lyginamoji analizė, kurios šiame darbe nebus siekiama atkartoti. Nepaisant to, Lietuvoje vis dar jaučiama akcininkų sutarčių instituto mokslinių tyrimų stoka, ypatingai koncentruojantis ties šios sutarties atskirų nuostatų priverstinio vykdymo klausimais.

Reaguojant į tokį fragmentuotą akcininkų sutarčių teisinį reglamentavimą, kai akcininkų sutartys bendrąja prasme nėra reglamentuotos teisės aktuose, o pastarosios sudaromos remiantis bendraisiais sutarčių sudarymo principais ir normomis bei į teisės mokslininkų indėlio trūkumą tyrinėjant aktualius akcininkų sutarčių vykdymo klausimus, autorius šiame magistro

---

¹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002. P. 197-198.

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad sąvoka „priverstinis vykdymas“ šiame darbe naudojama kita prasme, nei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse.

⁵ P. Miliauskas. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83.

baigiamajame darbe atliks akcininkų sutarčių sampratos ir jo pasirinktų šios sutarties nuostatų priverstinio vykdymo probleminių aspektų analizę.

Darbo problema. Kaip nurodyta aukščiau, akcininkų sutarčių institutas nėra tiesiogiai reglamentuotas Lietuvos teisės aktuose, o taip pat, autoriaus nuomone, šiam institutui nėra skiriama pakankamai mokslininkų dėmesio. Vis dėlto, tokia situacija yra suprantama ir pateisinama tuo, kad akcininkų sutartis savo esme yra konfidencialus dokumentas, todėl viešoje erdvėje jas aptikti ir atlikti jų nuostatų analizę yra pakankamai sudėtinga. Pažymėtina, kad teismų praktikoje taip pat nėra daug ginčų, susijusių su akcininkų sutartimis ar jų vykdymu. To priežastys taip pat suprantamos, kadangi dauguma akcininkų sutarčių turi arbitražinę išlygą⁶, pagal kurią visi ginčai dėl akcininkų sutarties yra perduodami spręsti arbitražui dėl pastarojo konfidencialumo ypatybių. Taigi, šio magistro baigiamojo darbo problema – akcininkų sutarčių instituto teisinio reglamentavimo ir šios sutarties sampratos bei atskirų nuostatų priverstinio vykdymo analizės nebuvimas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, darbo autoriui tenka išspręsti daug smulkesnio pobūdžio mokslinių problemų – išanalizuoti akcininkų sutarčių sampratą, atskleisti šios sutarties santykį su bendrovės įstatais, nustatyti akcininkų sutartyse įtvirtinamų atskirų teisės institutų sampratą ir esmę (pvz.: aklavietės situacijos, susitarimai dėl akcijų opciono) bei išanalizuoti šių institutų priverstinio vykdymo klausimus.

Darbo naujumas. Akcininkų sutarčių instituto teisinis reglamentavimas ir praktinis taikymas Lietuvoje nėra plačiai nagrinėtas. Dažniausiai yra apsiribojama įvairių teises paslaugas teikiančių bendrovių praktiniais patarimais sudarant akcininkų sutartis, tačiau nepateikiant jokios moksliskai reikšmingesnės analizės.

Akcininkų sutarčių mokslinė analizė Lietuvoje apsiriboja vos keliais veikalais, iš kurių būtina išskirti L. Mikalonienės straipsnį „Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija“⁷, taip pat P. Miliausko straipsnių ciklą⁸, kuriame ne tik analizuojama akcininkų sutarčių teorinė samprata bei jas kvalifikuojantys požymiai, tačiau pateikiama ir lyginamoji Lietuvos Respublikos, Belgijos Karalystės ir Jungtinės Karalystės reglamentavimo analizė.

Dėl Lietuvos mokslininkų tyrimų stokos, autorius šiame darbe daugiausiai rėmėsi užsienio valstybių autorių darbais. Atsižvelgiant į tai, kad akcininkų sutarčių institutas yra

---

⁶ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. Hague: Kluwer Law International, 2003. P. 149.

⁷ Mikalonienė L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 5-28.

⁸ Miliauskas P. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai // Teisė. 2012, Nr. 82. P. 73-92; Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83. P. 201-219; Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Belgijos Karalystė ir Jungtinė Karalystė // Teisė. 2012, Nr. 85. P. 166-183.

bendrosios teisės valstybių kūrinys, todėl šių valstybių autorių darbai yra patys išsamiausi ir gausiausi. Iš tokių darbų galima išskirti J. Cadman knygą „Shareholders’ Agreement“⁹, kuriame išsamiai nagrinėjami su akcininkų sutartimis susiję teoriniai ir praktiniai klausimai. Taip pat paminėtini M. Andenas¹⁰, M. J. Duffy¹¹, A. Comben¹² darbai. Šio tyrimo autorius taip pat susipažino ir su kontinentinės teisės valstybių doktrina akcininkų sutarčių tematika. Verta išskirti teisės mokslininkų D. V. Gerven¹³, G. Steinberg¹⁴, A. P. Rutabanzibwa¹⁵ bei H. Oda¹⁶ darbus.

Šio darbo autoriui žinomas tik vienas magistro baigiamasis darbas, kuriame būtų analizuojamos akcininkų sutartys, t. y. Vilniaus universiteto studento Lauryno Vaičekausko magistro baigiamasis darbas, kuriame daugiausia buvo orientuojamasi į akcininkų teisių apsaugos ir gynybos būdų pagal akcininkų sutartis¹⁷ analizę.

Darbo objektas. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas – akcininkų sutarčių sampratos ir atskirų jų nuostatų priverstinio vykdymo problemos Lietuvoje.

Darbo tikslas. Remiantis lyginamuoju Lietuvos bei užsienio valstybių teisės šaltinių tyrimu ir analize, atskleisti akcininkų sutarčių probleminius aspektus, orientuojantis į akcininkų sutarčių sampratos ir jų reglamentavimo problematiką bei atskirų jų nuostatų priverstinio vykdymo galimybes.

Siekiant užsibrėžto tikslo keliami šie **uždaviniai**:

- 1) Atskleisti akcininkų sutarčių sampratos probleminius aspektus, atliekant šio instituto lyginamąją istorinę reglamentavimo Lietuvoje analizę bei vertinant šių sutarčių santykį su bendrovės įstatais.
- 2) Nustatyti akcininkų sutarčių būtinuosius elementus ir jų turinio sąlygas.
- 3) Išanalizuoti akcininkų sutarčių teisinio reglamentavimo trūkumo įtaką aklavietės (angl. – *deadlock*) situacijų bendrovėse sprendimui.
- 4) Apibrėžti akcijų opciono susitarimo įtvirtinimo akcininkų sutartyse prielaidas ir išanalizuoti šio instituto santykį su preliminariąja sutartimi bei galimybes jį priverstinai vykdyti.

---

⁹ Cadman J. Shareholders’ Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004.

¹⁰ Andenas M. Shareholders’ Agreements: Some EU and English Law Perspectives // http://www.lawschool.tsukuba.ac.jp/pdf_kiyou/tlj-01/tlj-01-andenas.pdf; prisijungimo laikas: 2013-10-20.

¹¹ Duffy M. J. Shareholders’ Agreements and Shareholders’ Remedies Contract Versus Statute // Bond Law Review. 2008, Nr. 20.

¹² Comben A. Joint Ventures & Shareholders’ Agreements. London: Tottel Publishing, 2nd Revised edition, 2005.

¹³ Gerven D. V. Shareholders’ agreements under Belgian law // International Company and Commercial Law Review. 1991.

¹⁴ Steinberg G. Shareholders’ Agreements in Scandinavia // International Company and Commercial Law Review. 1995.

¹⁵ Rutabanzibwa A. P. Shareholders’ Agreements in Corporate Joint Ventures and the Law // Company Lawyer. 1996.

¹⁶ Oda H. Shareholders’ Agreements in Russia // International Company and Commercial Law Review. 2010.

¹⁷ Vaičekauskas L. Akcininko teisių apsauga ir gynybos būdai pagal akcininkų sutartis: magistro baigiamasis darbas: soc. mokslai: teisė (01S)/ LPA, VU.-V., 2008.

- 5) Pateikti teisiniu reglamentavimu ir teisės mokslininkų darbais paremtą vertinimą dėl galimybių akcininkų sutartyse numatyti valdymo organo (valdybos) narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką.

Atsižvelgiant į nustatytą darbo tikslą ir jam pasiekti keliamus uždavinius, formuluojamos tokios magistro baigiamojo darbo **hipotezės**:

- 1) Nors akcininkų sutarčių instituto įtvirtinimas ir detalus jo reglamentavimas teisės aktuose yra nereikalingas ir praktiškai neįmanomas dėl kiekvienos bendrovės ir jos veiklos unikalumo, tačiau teisės aktai tam tikrais atvejais turėtų numatyti įpareigojimą bendrovės dalyviams sudaryti akcininkų sutartį ir susitarti aktualiais bendrovės valdymo ir jos perleidimo klausimais.
- 2) Praktikoje sudaromose akcininkų sutartyse, šalys netinkamai įvertina tam tikrus teisės institutus (pvz.: susitarimą dėl akcijų opciono bei valdymo organo narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką), todėl netinkamas jų įtvirtinimas akcininkų sutartyse netenka prasmės, nes jie negali būti priverstinai įvykdyti.

Magistro baigiamajame darbe buvo naudojami šie teoriniai **tyrimo metodai**:

- 1) *Analizės metodas*. Šio metodo pagalba buvo suskaidytas šio magistro baigiamojo darbo objektas – akcininkų sutarčių sampratos ir jų nuostatų priverstinio vykdymo probleminių aspektų analizė – į tris esminius probleminius klausimus, kurie vėliau buvo nagrinėjami kiekvienas atskirai.
- 2) *Abstrakcijos metodas*. Šiame darbe abstrakcijos metodas buvo naudojamas analizuojant akcininkų sutarčių sampratą. Kadangi šiame darbe nebuvo siekiama atlikti išsamios šios sutarties rūšies teorinės analizės, todėl buvo atsiribojama nuo neesminių jos požymių, siekiant susikoncentruoti ties pagrindiniais bruožais, kurie reikalingi tinkamam šiame magistro baigiamajame darbe išsikeltų uždavinių įgyvendinimui.
- 3) *Lyginimo metodas*. Šis tyrimo metodas buvo naudojamas gretinant Lietuvos ir užsienio valstybių mokslininkų požiūrį į akcininkų sutarčių institutą bei pateikiant šių vertinimų esminius panašumus ir skirtumus.
- 4) *Indukcinis metodas*. Šis metodas darbe pasireiškia tuo, kad atskiri praktikoje sutinkami akcininkų sutarčių nuostatų priverstinio vykdymo probleminiai aspektai buvo įtraukiami į šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektą ir jų pagrindu buvo formuluojamos bendros išvados.
- 5) *Dedukcijos metodas*. Šiame darbe pateiktos išvados bei pagrindiniai teiginiai buvo gauti iš bendresnių įvairių mokslininkų pateikiamų žinių ir analizių.

- 6) *Lyginamasis istorinis metodas.* Naudojant šį tyrimo metodą buvo analizuojamas akcininkų sutarčių instituto reglamentavimo kitimas nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų.
- 7) *Apibendrinimo metodas.* Šio metodo pagalba buvo apibendrinta naudota Lietuvos ir užsienio valstybių mokslinė literatūra bei teismų praktika, taip pat patikrinamos iškeltos hipotezės bei pateikiamos galutinės išvados.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir užsienio (anglų) kalbomis. Pirmame darbo skyriuje atskleidžiama akcininkų sutarčių samprata ir jas kvalifikuojantys požymiai. Tai pasiekama analizuojant instituto istorinę genezę Lietuvos teisinėje sistemoje, taip pat atskleidžiant šios sutarties būtinuosius elementus ir turinio sąlygas bei vertinant šios sutarties santykį su bendrovės įstatais. Antrame darbo skyriuje pateikiama akclavietės situacijos analizė bei galimybės šių situacijų išvengti įstatyminėmis ir sutartinėmis priemonėmis. Trečiame darbo skyriuje atskleidžiama akcininkų sutartyse įtvirtinamo susitarimo dėl akcijų opciono samprata bei požymiai. Taip pat analizuojamos šio instituto priverstinio vykdymo problemos. Ketvirtame darbo skyriuje darbo autorius dėmesį skiria akcininkų sutarčių nuostatų dėl valdymo organo (valdybos) narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarkos legitimumo bei valdymo organo narių fiduciarinių pareigų turinio juridinio asmens atžvilgiu. Darbo pabaigoje pateikiamos gautos išvados.

1. AKCININKŲ SUTARČIŲ INSTITUTO SAMPRATA

Šio darbo įvade minėta, kad akcininkų sutarčių institutas šiandieninėje Lietuvos teisės sistemoje nėra reglamentuotas tiesiogiai (lot. – *expressis verbis*), tačiau pažvelgus istoriškai, matyti, kad 1998-2004 metų laikotarpiu akcininkų sutarties sąvoka bei pagrindiniai jos turinio reikalavimai buvo įtvirtinti ABĮ. Be kita ko, tuo metu galiojanti ABĮ redakcija numatė ir atitinkamas teises pasekmes akcininkų sutarties šalims, nesilaikančioms akcininkų sutartimi prisiimtų įsipareigojimų, kas ypatingai sustiprino akcininkų sutarčių instituto svarbą bendrovių valdymo procese.

Palaiapsniui Lietuvos teisės sistemoje atsisakius šio instituto tiesioginio reglamentavimo, teisės doktrinoje vis dažniau kyla klausimų dėl šios sutarties sampratos, jos teisinės kvalifikacijos ir privalomumo sutarties šalims, bendrovės akcininkams, nesantiems akcininkų sutarties šalimis, bei pačiai bendrovei. Kadangi teisės doktrinoje vieningai sutariama, jog akcininkų sutarties sudarymas, remiantis bendraisiais sutarčių sudarymo principais ir teisės normomis yra nekvestionuotinas faktas¹⁸, todėl kyla poreikis pateikti teorinę šio instituto analizę.

1.1. Akcininkų susitarimų ir akcininkų sutarčių sąvokų santykis

Atkreiptinas dėmesys, kad nors šio magistro baigiamojo darbo tema vadinasi „Akcininkų susitarimai: probleminiai aspektai“, vis dėlto autorius šiame darbe daugiausiai orientuosis į akcininkų sutarčių teorinės sampratos ir atskirų jos nuostatų priverstinio vykdymo probleminių aspektų analizę. Nepaisant to, kad „akcininkų susitarimų“ ir „akcininkų sutarčių“ sąvokos lingvistiškai atrodo panašios, tačiau tarp jų egzistuoja esminis skirtumas.

Teisės doktrinoje yra įvairių sąvokų „sutartis“ ir „susitarimas“ atribojimo aiškinimo versijų. Šio darbo autorius sutinka su vienu iš žinomiausių aiškinimų paremtu sisteminė CK normų analize, pagal kurią minėtos sąvokos savo apimtimi ne visada sutampa. Tokia išvada darytina analizuojant CK 6.154 straipsnyje įtvirtintą sutarties sampratą. Pagal nurodytą teisės normą, siekiant atskirti sutartį nuo susitarimo, svarbiausia yra išsiaiškinti, ar juridiniu faktu yra siekiama sukurti atitinkamų teisinių padarinių: „<...> *Sutarties sąvokoje, be susitarimo, pabrėžiamas ir kitas momentas: sukūrimas, pakeitimas arba nutraukimas civilinių teisinių santykių. Jei šio požymio nėra, nėra ir sutarties. Esminis sutarties, kaip susitarimo, požymis yra*

---

¹⁸ P. Miliauskas. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83. P. 89; Mikalonienė L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 19;

*ketinimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas, pagal šį kriterijų sutartis atribojama nuo kitų susitarimų, nesukuriančių teisinių padarinių.*¹⁹

Taigi, bendraja prasme, akcininkų sutartis reiškia dviejų ar daugiau akcininkų susitarimą sukurti, pakeisti ar nutraukti tarpusavio teisinius santykius, kai vieni akcininkai įsipareigoja kitiems akcininkams atlikti tam tikrus veiksmus, o pastarieji įgyja reikalavimo teisę. Toks juridinis faktas išreiškia asmenų įsipareigojimą ir atsakomybę už tinkamą prisiimtų prievolių vykdymą, nes atitinka ir yra sudaromas laisva juridinio asmens dalyvių valia, pvz.: tarp bendrovės akcininkų sudaryta sutartis, pagal kurią sutarties šalys įsipareigoja nurodyti jų nominuotiems stebėtojų tarybos ir valdybos nariams palaikyti sprendimus dėl ne mažiau kaip 70% grynojo pelno išmokėjimo akcininkams dividendų forma²⁰ (aut. tokios nuostatos pagrįstumas ir priverstinio vykdymo galimybės bus nagrinėjamos vėlesniuose šio magistro baigiamojo darbo skyriuose) arba akcininkų sutarties šalių įsipareigojimas neparduoti bendrovės akcijų ar jomis disponuoti tik laikantis specialios perleidimo tvarkos²¹.

Pažymėtina, kad darbo autoriaus aukščiau pateiktas akcininkų sutarties apibrėžimas yra sąlyginis, priklausomai nuo kitų faktinių aplinkybių (sutarties šalių skaičiaus, jų ypatybių, sutarties dalyko ir kt.), kurie detaliau analizuojami kitose magistro baigiamojo darbo dalyse. Tuo tarpu akcininkų susitarimas yra toks juridinis faktas, kuris tarp akcininkų nesukuria civilinių teisinių santykių bei nesukelia pastariesiems teisinių prievolių, pvz.: diskusijų metu pasiektas preliminarus sutarimas, akcininkų rekomendacijos, patarimai.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą sąvokų „akcininkų susitarimas“ ir „akcininkų sutartis“ atribojimą, autorius pabrėžia, kad šiame tyrime bus gilinamasi į akcininkų sutarčių instituto problematiką. Toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į šiame darbe iškeltus tikslus bei uždavinius ir siekiant tinkamai aptarti instituto, kurio pagrindu akcininkai siekia sukurti, pakeisti ar panaikinti tarpusavio civilines teises ir pareigas, reglamentavimą ir išskylančias šios sutarties nuostatų priverstinio vykdymo problemas Lietuvoje.

1.2. Akcininkų sutarčių instituto reglamentavimo raida Lietuvoje

Lietuvos valstybei atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas 1990 m. liepos 30 d. priėmė pirmąją atkurtos nepriklausomos

¹⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2006. P. 116.

²⁰ AB „INTER RAO Lietuva“ akcijų prospekto santrauka// http://www.lb.lt/prospekto_santrauka_2; prisijungimo laikas: 2013-06-13.

²¹ 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“, sudarytos prie Sutarties dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo// http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-18.

Lietuvos istorijoje Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą²². Minėtas įstatymas nustatė akcinių bendrovių bei uždarytųjų akcinių bendrovių veiklos pagrindus ir pagrindinius principus. Vis dėlto, nei minėtame įstatyme nei vėlesniuose jo pakeitimuose nebuvo tiesiogiai užsimenama apie akcininkų galimybę tarpusavyje sudaryti sutartis su bendrovių valdymu susijusiais klausimais.

Vėlesniu laikotarpiu intensyviai plėtojantis rinkos ekonomikai ir tolygiai didėjant bendrovių veiklos apimtims bei plečiantis ir sudėtingėjant bendrovių valdymo modeliams, atsirado poreikis detaliau reglamentuoti akcinių bendrovių veiklą. Todėl Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – „**Seimas**“) 1994 m. liepos 5 d. priėmė naujos redakcijos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą²³. Pažymėtina, kad originalioje šio įstatymo redakcijoje taip pat nebuvo užsimenama apie akcininkų sutartis, tačiau situacija pasikeitė 1998 m. kovo 19 d. Seimui priėmus atitinkamus tuo metu galiojusio Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus²⁴ (toliau – „**Pakeitimo įstatymas**“), kuriais pirmą kartą Lietuvos teisės aktuose buvo įtvirtinta akcininkų sutarties sąvoka.

Pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas nurodo pagrindines priežastis, lėmusias Pakeitimo įstatymo priėmimą, tačiau nedetalizuoja, kokios priežastys lėmė akcininkų sutarties sąvokos išskyrimą ir šio instituto reglamentavimą Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme. Vis dėlto, iš Pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte pateikto aplinkybių viseto, akivaizdu, kad tokiu būdu buvo siekiama išplėsti akcininkų teisių apimtį bei tuo pačiu sudaryti sąlygas smulkiesiems akcinių bendrovių dalyviams ginti savo teises. Tai iliustruoja šios aiškinamojo rašto nuostatos, pagrindžiančios Pakeitimo įstatymo priėmimo svarbą: „<...> *Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai ir papildymai dėl akcininkų teisių apsaugos yra reikalingi dėl to, kad dabartinės Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos kai kuriais atvejais yra aiškiai nepakankamos ir neužtikrina Konstitucijoje garantuoto nuosavybės neliečiamumo ir nuosavybės teisių.*

Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus ir papildymus dėl akcininkų teisių apsaugos susideda iš trijų dalių:

- 1) *akcininkų teisių išplėtimas;*
- 2) *mažumos akcininkų apsaugos mechanizmų įvedimas;*
- 3) *su akcininkų teisėmis susijusių Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų (pvz., procedūriniais klausimais) sukonkretinimas ir aiškesnis išdėstymas*²⁵.

²² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Lietuvos Aidas. 1990, Nr. 24-594.

²³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 55-1046.

²⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės Žinios. 1998, Nr. 36-961.

²⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Aiškinamasis raštas // Valstybės Žinios. 1998, Nr. 36-961.

Pažymėtina, kad Pakeitimo įstatymu nustatytas akcininkų sutarčių instituto reglamentavimas nebuvo labai detalus, juo bandyta tiesiog įtvirtinti akcininkų sutarčių sudarymo pagrindus. Panaši nuomonė išreiškiama ir teisinėje literatūroje, kurioje teigiama, kad „<...> nors ABĮ redakcijoje buvo numatytas akcininkų sutarties institutas, tačiau reguliavimas iš esmės buvo paviršutiniškas ir neišsamus, nebuvo pateiktos bendrosios sutarties sąlygos“²⁶.

Įstatymų leidėjas Pakeitimo įstatyme įtvirtino akcininkų sutarties sudarymo galimybę ir tik minimalius pagrindinius jos turinio reikalavimus. Tuo metu galiojusio Akcinių bendrovių įstatymo 14 straipsnio 6 dalyje buvo reglamentuota, kad du ar daugiau akcininkų gali sudaryti akcininkų sutartį tam, kad būtų įgyvendintos jų turtinės ir neturtinės teisės. Toje pačioje straipsnio dalyje nurodytas pagrindinės informacijos sąrašas, turintis atispindėti sudaromoje akcininkų sutartyje. Šioje dalyje nustatyta, kad sudaromoje sutartyje turi būti nurodyti akcininkai ir jų adresai, bendrovės pavadinimas, sutartį sudariusių akcininkų įsipareigojimai dėl balsavimo visais ar atskirais visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimais, dėl susirinkimo sprendimų ar neturtinių teisių įgyvendinimo, atsakomybė už priimtų įsipareigojimų nevykdymą, ginčų tarp sutartį sudariusių akcininkų sprendimo tvarka bei sutarties galiojimo trukmė.

Atkreiptinas dėmesys, kad ypatingai svarbi buvo ta akcininkų sutarties dalis, kurioje sutarties šalys suderindavo savo įsipareigojimus dėl balsavimo visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimais. Tokia išvada darytina, nes tuometinio Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje reglamentuojančioje visuotinio akcininkų susitarimo nutarimų negaliojimo klausimus numatyta, kad pastarieji nutarimai gali būti teismine tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu akcininkas balsavo pažeisdamas akcininkų sutartimi (kai akcininkas yra bendrovės steigėjas, – ir bendrovės steigimo sutartimi) priimtus įsipareigojimus, išskyrus atvejį, kai šio akcininko balsavimas neturėjo lemiamos įtakos nutarimo priėmimui ar nepriėmimui. Kaip matyti iš šios nuostatos, akcininkai sudarę akcininkų sutartis turėjo griežtai laikytis joje nustatytų tarpusavio elgesio taisyklių įvairiais bendrovės valdymo klausimais, nes priešingas elgesys galėjo lemti visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų negaliojimą. Toks įstatyminis saugiklis ypatingai padidino akcininkų sutarčių svarbą ir įtaką bendrovės valdymo procese.

2000 m. liepos 13 d. Seimui priėmus šiuo metu galiojantį ABĮ, akcininkų sutarties sąvoka išliko. Vis dėlto, akcininkų sutarties reikšmė gerokai sumažėjo, nes naujai priimtame ABĮ buvo atsisakyta nuostatos, kad visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimai gali būti pripažinti negaliojantys, jei dėl jų balsavę akcininkai nukrypo nuo akcininkų sutartyje sutarto elgesio

---

²⁶ Mikalonienė L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 18.

modelio. Šios taisyklės atsisakymas reiškia akivaizdžiai sumažėjusią akcininkų sutarčių įtaką bendrovių valdymo klausimais, o jos nesilaikymas ar netinkamas laikymasis galėjo lemti tik atsiradusių iš sutarties pažeidimo nuostolių atlyginimą, išvengiant sudėtingesnių padarinių akcininkų sutartį pažeidusiai šaliai, kurie buvo galimi galiojant ankstesnės redakcijos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymui.

Galiausiai, 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojusi nauja ABĮ redakcija jau nebeišskyrė akcinių sutarties kategorijos. Politinės ir teisinės šio sprendimo priežastys nėra iki galo žinomos, nes ABĮ pakeitimo lydimieji dokumentai visiškai neargumentavo tokio sprendimo priežasčių. Tačiau manytina, kad įstatymų leidėjas priėmė tokį sprendimą atsižvelgdamas į sumažėjusią akcinių sutarčių instituto reikšmę bei siekdamas tokių sutarčių sudarymą palikti išimtinai akcinių bendrovių dalyvių valiai, nereguluodamas nei tokios sutarties formos, nei sudarymo tvarkos. Įvairūs autoriai linkę palaikyti tokį Seimo sprendimą argumentuodami, kad teisės aktuose įtvirtinti akcinių sutarties sudarymo principai ir tvarka neatitinka bendrovių ir jų dalyvių poreikių ryšium su kiekvienos bendrovės ir verslo specifika, dalyvių tarpusavio santykiais ir kitomis svarbiomis aplinkybėmis, pvz.: „<...> *Įvairiapusis ir daugialypis akcinių sutarties turinys, kuris neatsiejamas nuo komercinių santykių įvairovės, konkrečios situacijos ir priklauso nuo daugelio aplinkybių, inter alia, nuo sutarties paskirties, bendrovės veiklos pobūdžio, vidinės organizacinės struktūros, objektyviai riboja tokios sutarties reguliavimą įstatymų lygmeniu*“²⁷.

Šio magistro baigiamojo darbo autorius iš esmės sutinka su aukščiau išdėstytais teisės autorių argumentais, kad akcinių sutarčių turinio detalus reglamentavimas yra nereikalingas ir, turbūt, vargiai įmanomas. Vis dėlto, autoriaus nuomone, egzistuoja situacijos, kuomet teisės aktai turėtų įpareigoti šalis savo santykius reglamentuoti akcinių sutartimis. Viena iš tokių situacijų, autoriaus nuomone, yra „50:50 bendrovės“, kai du bendrovės akcininkai turi vienodą akcijų paketą ir bendrovė ateityje potencialiai gali atsidurti aklavietės situacijoje, t. y. situacijoje kai nebebus įmanoma priimti bendrovei reikalingų sprendimų dėl skirtingo akcinių bendrovės veiklos krypties matymo. Manytina, kad teisės aktai turėtų imperatyviai nustatyti, kad tokiose bendrovėse, kur du akcininkai turi vienodą bendrovės akcijų skaičių, dalyviai turėtų sudaryti akcinių sutartį, kurioje, be kita ko, detalios nustatytų aklavietės situacijų atsiradimo išvengimo ar išėjimo iš jos taisyklės.

---

²⁷ Ten pat, P. 17-18.

1.3. Akcininkų sutarčių samprata

Akcininkų sutartis pačia bendriausia prasme reiškia susitarimą tarp visų ar kelių bendrovės akcininkų, o tam tikrais atvejais įtraukiant ir pačią bendrovę, su bendrovės valdymu susijusiais klausimais bei sukeliantis atitinkamus teisinius įpareigojimus jos šalims. Teisės literatūroje²⁸ pažymima, kad idealiu atveju visi bendrovės akcininkai turėtų tapti akcininkų sutarties šalimis, o palikti mažumos akcininkus už šios sutarties ribų yra nerekomenduojama. Jei vis dėlto, dėl kažkokių priežasčių visi bendrovės akcininkai neprisijungia ar negali prisijungti prie šios sutarties, tuomet svarbu, kad jos šalimis būtų bent jau kontrolinį akcijų paketą sudarysianti akcininkų grupė, kuri galėtų priimti svarbiausius bendrovei sprendimus.

Akcininkų sutartyse reglamentuojamų klausimų įvairovė nėra reguliuojama. Jose gali būti aptariami įvairiausi su bendrovės veikla susiję klausimai, kaip: akcijų perleidimo, atstovavimo bendrovei ar jos organams, balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime, dividendų paskirstymo, bendrovės valdymo ir kiti svarbūs klausimai. Dr. Lina Mikalonienė²⁹ išskiria tris akcininkų sutartimis reguliuojamas klausimų kategorijas: (i) nuostatos dėl bendrovės valdymo klausimų, (ii) dėl akcininkų sudėties kontrolės, ir (iii) kitos sąlygos. Akcininkų sutartis dažniausiai sudaroma siekiant papildyti bei tiksliau apibrėžti bendrovės ir jos organų veiklos taisykles, nustatytas bendrovės steigimo sandoryje ar jos įstatuose.

Užsienio valstybių autoriai³⁰ taip pat bando pateikti sąrašą svarbiausių klausimų, kuriuos bendrovės akcininkai turėtų numatyti sudaromoje akcininkų sutartyje:

- a) Įvairūs bendrovės valdymo klausimai, įskaitant taisykles kaip išspręsti akclavietės situacijas;
- b) Mažumos akcininkams suteikiamų specialių teisių įtvirtinimas (pvz.: reikalavimas gauti mažumos akcininkų pritarimą tam tikrais bendrovės valdymo klausimais);
- c) Bendrovės finansavimo klausimų ir su tuo susijusių akcininkų įsipareigojimų aptarimas;
- d) Specifinių įgaliojimų akcininkams nustatymas ir jų apibrėžimas, jei tokie bus suteikiami;
- e) Tikėtinų ateities įvykių nustatymas ir atitinkamas situacijos modeliavimas (pvz.: akcijų perleidimo klausimai, akcininkui nusprendus pasitraukti iš bendrovės valdymo ar pastarajam mirus).

Laisva asmenų valia sudaryta akcininkų sutartis šalims turi įstatymo galią ir gali būti priverstinai vykdoma teismo sprendimu. Tačiau dažniausiai dėl tokiuose susitarimuose esamos

²⁸ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 3.

²⁹ Mikalonienė L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 5-6.

³⁰ Surchin M. A. Selected Topics in Preparing a Shareholder Agreement. Insight Paper // <http://www.goodmans.ca/docs/surchin%20paper.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

konfidencialios informacijos ir akcininkų nenoro viešai atskleisti savo ketinimų visi ginčai tarp akcininkų yra išsprendžiami arba bendru akcininkų sutarimu, arba padedant tarpininkams, arba pasinaudojant arbitražine išlyga, jeigu ji yra numatyta akcininkų sutartyje³¹. Pažymėtina, kad sutarties uždarmo principas lemia, jog akcininkų sutartimi prisiimti įsipareigojimai yra privalomi tik sutartį pasirašiusiems šalims, todėl nei likę bendrovės akcininkai, nei nauji bendrovės akcininkai, nei pati bendrovė neturi pareigos laikytis akcininkų sutartyje nustatyto reguliavimo. Atsižvelgiant į tai, dažnai bendrovė yra įtraukiama į akcininkų sutartį kaip viena iš šalių tam, kad ji būtų įpareigota laikytis akcininkų susitarimų. Papildomai, akcininkų sutartyse šalys neretai susitaria, jog šalims priklausančios akcijos gali būti perleistos, tik jei naujasis akcininkas įsipareigos prisiimti akcininkų sutartyje įtvirtintus įsipareigojimus. Tokiu būdu visi bendrovės akcininkai turi garantiją, jog naujieji bendrovės akcininkai paklus bendrovėje egzistuojančiai tvarkai, kuri yra įtvirtinta akcininkų sutartyje.

Doktrinoje ypatingai pabrėžiama akcininkų sutarčių prevencinė funkcija, kuria ženkliai mažinama akcininkų ginčų tikimybė³². Akcininkų sutartys dažnai nustato išėjimo iš aklovietės variantus (tokios situacijos dažniausiai atsiranda bendrovėse, kuriose nėra vienas dalyvis neturi kontrolinio akcijų paketo), taigi tokiu būdu juridinio asmens dalyviai žino, kad kilus nesutarimams ir akcininkams nesugebant išspręsti susidariusios situacijos, akcininkų sutartis reguliuoja tokius klausimus, taigi visų bendrovės dalyvių interesai bus apsaugoti iš anksto visų sutartu būdu.

1.3.1. Akcininkų sutarčių sudarymo priežastys jų santykio su bendrovės įstatais kontekste

ABĮ 4 straipsnyje imperatyviai nustatyta, kad bendrovės įstatai yra dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje. Taigi, bendrovės įstatai yra pirminis ir pagrindinis šaltinis, kuriuo remdamasi turi veikti bendrovė ir pastaroji negali vadovautis kitais dokumentais, prieštaraujančiais įstatuose numatytam reguliavimui. Vis dėlto ABĮ nenumato jokių apribojimų bei draudimų bendrovės įstatuose nustatytą reglamentavimą papildyti kitokio pobūdžio susitarimais tarp bendrovės akcininkų ir pačios bendrovės, t. y. sudaryti akcininkų sutartis.

ABĮ 4 straipsnio 2 dalis nustato bendrovės įstatuose privalomą nurodyti informaciją. Tačiau šio straipsnio 6 dalyje numatyta, jog įstatuose gali būti ir kitų nuostatų, neprieštaraujančių ABĮ ir kitiems įstatymams. Todėl praktikoje dažnai kyla klausimų, ar tam tikrus bendrovės

---

³¹ P. Miliauskas. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83. P. 77.

³² Mikalonienė L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 6.

valdymo klausimus reglamentuoti įstatuose ar akcininkų sutartyse. Abu minėti pasirinkimai turi tam tikrų privalumų ir trūkumų. Autoriai išskiria būtent šiuos akcininkų sutarčių privalumus, lyginant su bendrovės įstatais:

- a) Konfidencialumas – vienas iš svarbiausių privalumų sudarant akcininkų sutartis yra tai, kad, priešingai nei bendrovės įstatai, jos sudarymo faktas ir sutarties turinys yra konfidencialus, todėl neprieinamas tretiesiems asmenims³³. To priežastys yra ganėtinai paprastos ir yra susijusios su būtinybe atitinkamą dokumentą registruoti viešuosiuose registruose. Kaip nustato ABĮ 7 straipsnis bendrovės įstatai privalomai turi būti pateikti juridinių asmenų registro tvarkytojui, tuo tarpu akcininkų sutartims tokie „išviešinimo“ reikalavimai nėra keliami.
- b) Paprastesnė nuostatų keitimo procedūra – visus akcininkų sutarčių pakeitimus galima atlikti vadovaujantis bendraisiais sutarčių teisės principais bei pačioje akcininkų sutartyje numatyta keitimo tvarka³⁴. Taip pat, nebent kitaip būtų nustatyta pačiose akcininkų sutartyse, akcininkų sutarčių pakeitimas galimas tik sutinkant visoms akcininkų sutarties šalims, kas užtikrina kiekvieno iš akcininkų interesą nekeisti tarpusavyje suderinto reglamentavimo be akivaizdžios būtinybės. Tuo tarpu, bendrovės įstatų keitimo procedūra yra kur kas sudėtingesnė, nors, kita vertus, tam nereikia visų bendrovės akcininkų sutikimo (ABĮ 28 str. 1 d. 1 p.). Bendrovės įstatų pakeitimui būtina sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, jame priimti sprendimą pakeisti įstatus, naują įstatų redakciją patvirtinti pas notarą ir galiausiai naują įstatų redakciją pateikti juridinių asmenų registro tvarkytojui.
- c) Platesnė reguliavimo apimtis – bendrovės įstatai gali nustatyti tik tokius įpareigojimus akcininkams, kiek tai susiję su jų, kaip akcininkų, teisnumu ir kiek tai leidžiama teisės aktų. Tuo tarpu akcininkų sutartys gali numatyti daugiau ir įvairesnių akcininkams suteikiamų teisių ar pareigų, kiek tai susiję su akcininku, kuris tuo pat metu yra bendrovės valdymo organo narys (šiuo atveju būtina elgtis atsargiai, kad nepažeistų valdymo organų fiduciarinių pareigų turinio, kaip bus analizuojama vėlesniuose šio darbo skyriuose), kreditorius ar atstovas³⁵.

Vis dėlto, nepaisant akivaizdžių akcininkų sutarties privalumų lyginant jas su bendrovės įstatais, tenka įvertinti ir tam tikrus neigiamus akcininkų sutarties aspektus, pvz.: akcininkų sutartis galioja tik ją pasirašiusiems asmenims, todėl bendrovėje pasikeitus akcininkams, naujieji bendrovės dalyviai neturi pareigos jos laikytis, priešingai nei bendrovės įstatų (nors pačioje

³³ Lower M. Shareholders' Agreements // Company lawyer. 1994. P. 2.

³⁴ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 18.

³⁵ Scully E. Shareholders' Agreement. A Practical Analysis. http://www.accountingnet.ie/artman2/uploads/pub071_1.pdf; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

akcininkų sutartyje įmanoma numatyti tam tikras priemones, jog ir naujasis bendrovės dalyvis pasirašytų akcininkų sutartį).

Todėl juridinių asmenų dalyviai sprenddami, ar tam tikrus bendrovės valdymo klausimus reglamentuoti įstatuose ar akcininkų sutartyse, turi atidžiai išanalizuoti pačios bendrovės ypatybes: ar jai būdingas dažnas dalyvių pasikeitimas, ar jos veikla susijusi su komercinių paslapčių naudojimu bei išsaugojimu, akcininkų skaičiumi ir panašiai.

1.3.2. Akcininkų sutarčių sudarymo sąlygos

CK 6.159 str. reglamentuojantis privalomus sutarties elementus nurodo, kad veiksmių šalių susitarimas, o įstatymų numatytais atvejais – ir sutarties forma, yra pagrindiniai elementai, kuriems egzistuojant šalių sudaryta sutartis turėtų būti laikoma galiojanti. Taigi, iš šios normos matyti, kad akcininkų sutarties galiojimui būtinas šių faktų egzistavimas: tinkamos šalys, susitarimas (dalykas) bei atitinkama susitarimo forma. Todėl, žemiau pateikiama akcininkų sutarties sudarymo sąlygų analizė.

Akcininkų sutarties šalys. Akcininkų sutartis yra dvišalis arba, kai sutartyje dalyvauja daugiau kaip du akcininkai, daugiašalis sandoris³⁶. Pagal akcininkų sutartyje įtvirtintų teisių ir pareigų apimtį akcininkų sutartis gali būti tiek vienašalė, tiek dvišalė. Tokia nuomonė yra paplitusi tarp teisės mokslininkų, kurie teigia, jog akcininkų sutartis yra vienašalė, kai vienas akcininkas (jų grupė) įsipareigoja elgtis arba nesielti tam tikru būdu, o kitas akcininkas (ar jų grupė) turi teisę reikalauti, kad pirmasis akcininkas tinkamai vykdytų savo įsipareigojimą. Akcininkų sutartis yra dvišalė, kai visos akcininkų sutartį pasirašančios šalys (arba dalis šalių) turi tiek teisių, tiek pareigų³⁷.

Akcininkų sutarties pavadinimas suponuoja, kad sutarties šalimi yra tam tikrus kriterijus atitinkantys asmenys – bendrovės dalyviai³⁸. Kaip jau galima suprasti, akcininkų sutarties šalimi gali būti bendrovės akcininkai *in corpore*, ar atskiri jos akcininkai. Pažymėtina, kad sutarties šalimi gali būti bet kuris bendrovės akcininkas, t. y. kontroliuojantis ar mažumos akcininkas, taip pat vienodas galias turintys akcininkai.³⁹

ABĮ 3 str. nustato, kad akcininkais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Atitinkamai, kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias

³⁶ Mikaloniene L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 18.

³⁷ P. Miliauskas. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83. P. 77.

³⁸ Mikaloniene L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 19.

³⁹ Ten pat.

suteikia jam nuosavybės teise priklausančios bendrovės akcijos. Taigi, subjektų atžvilgiu, ypatingų apribojimų sudaryti akcininkų sutartis nėra. Jas gali sudaryti tiek veiksnūs fiziniai, tiek juridiniai asmenys⁴⁰.

Manytina, kad daug svarbesnis yra papildomas akcininkus kvalifikuojantis požymis – bendrovės akcijų įsigijimas. Šis kriterijus ABI kontekste yra susijęs su akcijų įsigijimo momentu ir galimybe naudotis tam tikromis akcininkams suteikiamomis turtinėmis teisėmis. Pavyzdžiui, ABI 15 str. 2 d. įtvirtinta, kad „<...> nurodytas teises akcinėse bendrovėse turi asmenys, kurie buvo akcinės bendrovės akcininkai dešimtos darbo dienos po atitinkamą sprendimą priėmusio visuotinio akcininkų susirinkimo pabaigoje“. Todėl sudarant akcininkų sutartį, būtina atsižvelgti ar sutarties šalys atitinka šiuos įstatyminius akcininkams keliamus reikalavimus, norint pasinaudoti atitinkamomis turtinėmis bei neturtinėmis akcininkų teisėmis.

Atkreiptinas dėmesys, kad vis dažniau akcininkų sutarties šalimi tampa ir pati bendrovė. Sprendimas įtraukti bendrovę į akcininkų sutartį dažniausiai paaiškinamas tuo, kad akcininkų sutartyje nustatytas reglamentavimas (dalis jo) būtų privalomas ir pačiai bendrovei, kiek tai neprieštarauja bendrovės steigimo dokumentams ar įstatams⁴¹. Vis dėlto, doktrinoje išskiriama ir daugiau to priežasčių, o bene svarbiausios būtų šios⁴²:

- a) Tam, kad priversti bendrovę laikytis ir įgyvendinti akcininkų sutartyje įtvirtintus įpareigojimus, kurie turėtų būti nustatyti bendrovės įstatuose (pvz. įvairūs skolinimosi apribojimai ar valdybos narių atlyginimo klausimai), bet akcininkų sprendimu sureguliuoti akcininkų sutartimi. Bendrovės įtraukimas į sutartinius santykius labiausiai pageidaujamos bendrovėse, kuriose ne visi akcininkai yra pasirašę akcininkų sutartį. Tokiu atveju šie mažumos akcininkai yra priversti vadovautis ir laikytis sutartinių bendrovės įsipareigojimų.
- b) Susaistyti (netiesiogiai) valdybos narius laikytis akcininkų sutartimi prisiimtų įsipareigojimų.
- c) Jei bendrovė turi dukterinių bendrovių, akcininkų sutartyje gali būti aptariama, kaip tokios dukterinės bendrovės bus valdomos.

Užsienio šalių doktrinoje pažymima, kad tam tikrais atvejais akcininkų sutarties šalimis gali būti ne tik bendrovė ar jos dalyviai, bet ir tretieji asmenys. Viena iš tokių asmenų grupių yra akcininkų sutuoktiniai. Priežastys, dėl kurių rekomenduojama įtraukti sutuoktinį į akcininkų sutartį, yra susijusios su galimu akcijų perėjimu mirties, skyrybų ar kitų gyvenimo įvykių atveju.

---

⁴⁰ Šiame darbe nebus gilinamasi į detalesnę subjektų veiksnumo klausimų analizę, kadangi tai nėra tiesioginis šio tyrimo tikslas.

⁴¹ Mikalonienė L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 19.

⁴² Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 3.

Kaip pažymima teisės mokslininkų darbuose, sutarties uždarmo principas lemia, kad akcininkų sutartis neįpareigoja kitų akcininkų, kurie nėra sutarties šalimi, ar būsimų akcininkų. Lietuvoje akcininkų sutartis grindžiama prievolių teise, todėl, akcininkui perleidus akcijas trečiajam asmeniui, įsipareigojimai pagal akcininkų sutartį naujam įgijėjui *per se* nepereina. Ši sutartis taip pat savaime nėra taikoma naujai išleidžiamoms akcijoms, kai naujai išleidžiamas akcijas įsigyja trečiasis asmuo⁴³.

Taigi, iš aukščiau išdėstyto, darytina išvada, jog akcininkų sutarties šalimis gali būti ne tik bendrovės dalyviai, bet ir tretieji asmenys, kurių teisėms ir pareigoms gali turėti bendrovėje sudaroma akcininkų sutartis.

Akcininkų sutarties dalykas. Susitarimas. Minėta, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtintas akcininkų sutarčių institutas ir nėra reglamentuota jų sudarymo tvarka. Tačiau remiantis vienu pagrindinių civilinės teisės principų – sutarties laisvės – šalys gali sudaryti bet kokias sutartis neprieštaraujančias imperatyvioms įstatymo nuostatomis, teisės principams, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Atitinkamai, bendrovės akcininkai gali reglamentuoti savo santykius akcininkų sutartimis turėdamos keletą tikslų.

Akcininkų sutarties dalykas yra susitarimas dėl akcininkų kaip dalyvių teisių įgyvendinimo, siekiant efektyvesnio bendrovės valdymo ir jos veiklos. Dalyvių teisių įgyvendinimas apima akcijų nuosavybės teisių, akcijomis suteikiamų turtinių ir neturtinių teisių realizavimą nustatyta tvarka, būdu ir forma, siekiant bendro tikslo. Kadangi susilaikymas nuo teisių realizavimo yra vienas iš teisių įgyvendinimo būdų, akcininko teisės gali būti realizuojamos ir aktyviai, ir pasyviai⁴⁴.

Manytina, kad akcininkų sutarties dalyku gali būti tik tokie akcininkų įsipareigojimai, kurie yra susiję su jų bendrove, kurios akcininkai jie yra, akcininkų valdomomis akcijomis, taip pat akcininkų teisės ir pareigos santykiuose su bendrove bei teisės ir pareigos vienas kitam. Akcininkų sutarties dalyku gali būti ir kitų akcininkų sutarties šalių įsipareigojimai, susiję su bendrovės funkcionavimu⁴⁵.

Pagrindinis akcininkų sutarties tikslas yra tiksliai aptarti tolimesnes bendrovės valdymo ir veiklos vystymo kryptis bei iš anksto, jei tai yra įmanoma, suderinti tarpusavio pozicijas tais klausimais, dėl kurių šalių pozicijos ateityje gali radikaliai skirtis, tokiu būdu stengiantis užkirsti kelią bet kokiems galimiems nesutarimams tarp sutarties šalių.

Akcininkų sutarties forma. Teisės doktrinoje beveik vieningai sutariama, kad akcininkų sutartis, būdama viena iš sutarčių teisės pošakiu, gali būti sudaroma tiek rašytine, tiek

⁴³ Mikaloniene L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 19.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ P. Miliauskas. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika // Teisė. 2012, Nr. 83. P. 83.

ir žodine forma. Vis dėlto, Lietuvos teisės doktrinoje sutinkama nuomonė, kad nors ir egzistuoja teorinė galimybė, jog akcininkų sutartis gali būti sudaroma abejomis aukščiau minėtomis formomis, vis dėlto yra gana sudėtinga įsivaizduoti, kaip akcininkų sutartis gali būti sudaroma žodžiu, nes būtų ne tik sunku įrodyti tokios sutarties nuostatas, bet ir pačioms šalims būtų sudėtinga atsiminti visas sutarties nuostatas ir sąlygas⁴⁶.

Su tokia pozicija būtų galima sutikti, jei kalbama apie modernias akcininkų sutartis sudaromas vidutinėse ir didelėse bendrovėse, kurių apimtys neretai viršija keliasdešimt puslapių. Tačiau, kaip pažymima užsienio valstybių teisės mokslininkų darbuose, negalima atmesti ir teorinės galimybės akcininkų sutartį sudaryti žodžiu, nes kartais teismai yra linkę manyti, kad akcininkų sutartis buvo sudaryta vien iš tarp akcininkų vykusių derybų⁴⁷.

Taigi, iš šiame skyriuje pateiktų akcininkų sutartis kvalifikuojančių požymių, darytina išvada, kad akcininkų sutartis yra sudėtingas ir kompleksinis teisinis instrumentas, kuris suteikia galimybę bendrovės akcininkams suderinti bendras pozicijas ne tik bendrovės valdymo klausimais, bet ir su jais susijusiais kitais klausimais su trečiosiomis šalimis. Dabartinė situacija, kai akcininkų sutarčių institutas nereglamentuojamas teisės aktuose, suteikia puikią galimybę bendrovės dalyviams akcininkų sutarčių turinį ir formą pritaikyti prie savo bendrovės poreikių, neatsižvelgiant į imperatyvius ir neretai perteklinius teisės aktų reikalavimus.

---

⁴⁶ Ten pat, P. 77.

⁴⁷ Pettet B. Company Law. London: Pearson Education, 2001. P. 94.

2. AKCININKŲ SUTARČIŲ SVARBA AKLAVIETĖS SITUACIJŲ PREVENCIJAI IR SPRENDIMUI

ABĮ ir kiti teisės aktai nenustato jokių apribojimų ar papildomų reikalavimų kiekvieno bendrovės akcininko turimai bendrovės akcijų daliai. Todėl gali susiklostyti situacijos, kai vieninteliai du bendrovės akcininkai turi vienodą bendrovės akcijų dalį, t. y. po 50 procentų bendrovės akcijų, todėl tokios bendrovės (taip pat ir tam tikros kitos akcininkų struktūros bendrovės) ateityje potencialiai gali atsidurti aklavietėje, t. y. situacijoje, kai bendrovės veikla nebegali tęstis dėl nesusitariančių bendrovės akcininkų.

Esant susipriešinusiems akcininkams, kurių kiekvienas kontroliuoja po 50 procentų bendrovės akcijų, bendrovės veikla yra realiai paralyžiuojama. Jei nėra sudarytos akcininkų sutarties, o bendrovės įstatai nenumato jokių tokios situacijos sprendimo būdų, iš aklavietės situacijos išeiti yra itin sunku, o bet koks akcininkų ginčas dažniausiai baigiasi įmonės veiklos paralyžavimu ir galiausiai bendrovės bankrotu⁴⁸.

Šiame skyriuje autorius pagrįs ankstesniame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje pateiktą savo nuomonę, kad tam tikrais atvejais teisės aktai turi įpareigoti bendrovės dalyvius sudaryti akcininkų sutartis. Tokia autoriaus nuomonė bus grindžiama iš praktikoje dažnai pasitaikančių aklavietės situacijų perspektyvos, kuomet idant išvengti aklavietės situacijų teisės aktai įpareigotų bendrovės dalyvius sudaryti akcininkų sutartis, kuriose būtų nustatomi teisiniai nesutarimų tarp bendrovės akcininkų sprendimo mechanizmai.

2.1. Aklavietės situacijų samprata ir jų susidarymo aplinkybės

Lietuvos teisės doktrinoje aklavietės situacijų temos praktiškai nėra nagrinėtos. Kai kuriuose mokslo darbuose yra pateikiami tik bendro pobūdžio aklavietės situacijų apibrėžimai, nesigilinant, ar jie iš esmės atitinka aklavietės situacijos instituto sampratą ir pobūdį. Vienas iš doktrinoje pateiktų apibrėžimų, aklavietės situacijas apibrėžia kaip situacijas, kai bendrovės organas negali priimti sprendimų dėl organo nario naudojimosi veto teise⁴⁹. Akivaizdu, kad tokia apibrėžtis yra pernelyg abstrakti, neatskleidžianti aklavietės situacijos specifikos ir susidarymo aplinkybių, nes, kaip matysime vėliau šiame skyriuje, aklavietės situacijos susidaro ir dėl kitų priežasčių nei dėl organo nario naudojimosi veto teise.

⁴⁸ Vanhara D. Įmonių pirkimas. Į ką atkreipti dėmesį? // <http://vanhara.lt/publikacijos/imones-pirkimas-i-ka-atkreipti-demesi/>; prisijungimo laikas: 2013-11-03.

⁴⁹ Rimas J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/LPA. V. 2009. P. 9.

Užsienio valstybių teisės doktrinoje aklavietės situacijoms skiriama daug daugiau dėmesio ir reikšmės. Kai kurie autoriai teigia⁵⁰, kad aklavietės situacijos dažniausiai susidaro taip vadinamose „50:50 bendrovėse“⁵¹, kuriose nė vienas akcininkas neturi bendrovės kontrolės, t. y. akcininkai negali vienašališkai priimti sprendimų nei visuotiniame susirinkime, nei bendrovės valdyboje (per akcininkų paskirtus valdybos narius). Kadangi nė vienas iš akcininkų neturi kontrolinio akcijų paketo ir esant ginčui tarp abiejų akcininkų, bendrovė atsiduria aklavietės situacijoje, kol akcininkai nesuras abi puses tenkinančio sprendimo ir nenuspręs dėl tolimesnės bendrovės valdymo krypties. Taip pat, užsienio valstybių teisės doktrinoje pažymimos ir potencialios aklavietės situacijos, kai mažumos akcininkams yra suteikiamos veto balsavimo teisės specialiais bendrovių valdymo klausimais ir pastarieji šia teise nuolat naudojami, nes tarp mažumos ir daugumos akcininkų yra kilusių tam tikrų nesutarimų⁵².

Vis dėlto, bene tiksliausiai aklavietės susidarymo atvejus atskleidžia Jason G. Ellis⁵³. Autorius išskiria tris pagrindines aklavietės situacijos susidarymo priežastis:

- 1) Pirmiausiai, tai jau minėtos dviejų akcininkų bendrovės, kuriose jie turi po 50 procentų bendrovės akcijų. Tokiose bendrovėse visuotiniai susirinkimai, kuriuose turi būti priimami sprendimai, dažniausiai atsiduria aklavietėje dėl skirtingo akcininkų bendrovės veiklos įsivaizdavimo.
- 2) Antra, tai bendrovės, kuriose akcijos nebūtinai yra padalintos lygiomis dalimis, bet kuriose sprendimai (dalis sprendimų) turi būti priimti vienbalsiai.
- 3) Trečia, tai situacijos, kai bendrovės įstatai nustato tam tikro kvorumo reikalavimus priimamiems sprendimams. Tiek akcininkų susirinkimo, tiek bendrovės valdybos teisėtam darbui reikalingas teisės aktuose numatytas organo narių kvorumas. Todėl, jei reikiamas dalyvių ar narių skaičius nesusirenka į susirinkimą, tokiu atveju bendrovei reikalingi sprendimai negali būti priimami (o jei priimami, tai jie laikomi negaliojančiais) ir bendrovė atsiduria aklavietėje.

Greta aukščiau paminėtų aklavietės susidarymo situacijų, verta pažymėti, kad praktikoje sudaromose akcininkų sutartyse pačios sutarties šalys apibrėžia kokios faktinės situacijos ir kokie įvykiai yra laikomi aklaviete ir kokiais konkrečiais teisiniais mechanizmais tokios situacijos yra sprendžiamos.

Aukščiau paminėtoms ir į jas panašioms situacijoms išspręsti, bendrovės akcininkai turėtų sudaryti akcininkų sutartis, kuriose detalai nustatytų mechanizmus, kaip išvengti aklavietės situacijų ar išėjimo iš tokių situacijų tvarką, kad bendrovė galėtų vėl efektyviai tęsti

⁵⁰ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 110-111.

⁵¹ Bendrovės, kurių akcijų paketas paskirstytas į dvi lygias dalis po 50 procentų bendrovės akcijų.

⁵² Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 111.

⁵³ Ellis G. J. Solutions to deadlock in U.K. companies // International Company and Commercial Law Review. 1998. P. 1.

savo veiklą. Pažymėtina, kad teisės aktai dažniausiai neįtvirtina tokių situacijų valdymo mechanizmų, todėl šalys pačios laisva valia pasirenka priimtinas sutartines priemones, kurių būdingiausi požymiai aptariami kitame poskyryje.

2.2. Aklavietės situacijos pasekmės ir išsprendimo mechanizmai

Aklavietės situacijos atsiradimas bendrovėje gali sąlygoti nemažai iš to kilsiančių neigiamų pasekmių, pradedant visišku bendrovės veiklos nutraukimu neterminuotam laikotarpiui ir baigiant netgi galimu bendrovės partnerių išsiskyrimu ar bendrovės likvidavimu. Todėl akcininkų sutartyse bendrovės dalyviai susitaria bei tiksliai apibrėžia, kokios situacijos yra laikomos aklavietėmis bei tiksliai nustato kokiais metodais bus stengiamasi jas įveikti ir grąžinti bendrovę į visiškai funkcionuojančią veiklą, kad netektų įgyvendinti aukščiau minėto liūdniausio bendrovei scenarijaus – likvidavimo.

Praktikoje egzistuoja daug įvairiausių aklavietės situacijos sprendimų būdų. Pagal mechanizmų reglamentavimo įtvirtinimo kriterijų juos galima skirstyti į teisės aktuose įtvirtintus (pvz.: priverstinis akcijų pardavimas) ir sutartinius (pvz.: „rusiškos ruletės“ metodas), pagal subjektų dalyvavimą sprendžiant tokias situacijas kriterijų, galima skirstyti į pačių akcininkų įgyvendinamus (pvz.: vienas iš dalyvių nusprendžia pasitraukti iš bendrovės valdymo, todėl įteikia kitam dalyviui pranešimą, apie pastarojo galimybę pirmumo teise įsigyti bendrovės akcijas) ir trečiųjų asmenų pagalba įgyvendinamus sprendimo būdus (pvz.: bendrovės dalyvio(-ių) kreipimasis į teismą ar arbitražą). Manytina, kad svarbiausias aklavietės situacijų mechanizmų skirstymo kriterijus yra tai, ar pasinaudojus tokiu mechanizmu yra siekiama išlaikyti tą pačią bendrovės akcininkų struktūrą. Pagal tai metodai turi būti skirstomi į taikaus kompromiso paieškos priemones (pvz.: bendrovės dalyvio(-ių) kreipimasis į bendrovės vadovą ir (ar) trečiuosius asmenis, kompetentingus pasiūlyti išeitį iš aklavietės)⁵⁴ ir bendrovės dalyvio pasitraukimo iš bendrovės valdymo metodai (pvz.: „rusiškos ruletės“ metodas ir kt.)⁵⁵.

Akcininkų sutartyse dažniausiai pasitaikančios priemonės, sprendžiant aklavietės situacijas, yra šios:

- a) Derybos – akcininkų sutartyje šalys gali numatyti, kad visi tarpusavio ginčai bus sprendžiami derybų būdu. Tokios derybos gali vykti įvairia forma: (i) rengiami susitikimai, kuriose šalys išdėsto savo poziciją ir keliamas sąlygas, (ii) apsikeičiama rašytiniais dokumentais, kuriuose pasikeičiama savo nuomonėmis ir pasiūlymais dėl nesutarimų sprendimo būdo ir panašiai. Vis dėlto, tenka pripažinti, kad derybų būdu yra

⁵⁴ Trochon J. Y., Curtis N. Negotiating and Drafting Shareholders' Agreements // International Business Law Journal. 2005. P. 9.

⁵⁵ Ibid.

sudėtinga pasiekti bendrą susitarimą, nes bendrovių valdymo klausimais atsiradę nesutarimai yra sudėtiniai ginčai, plėtojęsi ilgą laikotarpį, kuriuos išspręsti derybų būdu yra itin sudėtinga.

- b) Ginčo perdavimas teismui arba arbitražui – tokio aklavietės sprendimo metodo pagrindinė problema yra ta, kad tokiuose ginčiuose nebūna bendrovės akcininkus tenkinančio sprendimo. Teisėjas ar arbitras tokiose bylose priima sprendimus, kurie geriausiai atitinka bendrovės, o ne į teismą ar arbitražą besikreipusių bendrovės dalyvių, poreikius⁵⁶. Dėl šios priežasties, šis metodas nėra dažnai aptinkamas akcininkų sutartyse, nes akcininkai bando sugalvoti jiems naudingesnių ir dažniausiai nuo trečiųjų asmenų nepriklausančių iškilusių nesutarimų sprendimo būdų.
- c) „Ištempimo teisė“ (angl. *drag along*) ir „prisijungimo teisė“ (angl. *tag along*)⁵⁷ – šie instrumentai gali būti naudingi sprendžiant aklavietės situacijas dėl bendrovės akcijų pardavimo trečiosioms šalims. Pagal ištempimo teisę, akcininkas, parduodamas savo akcijas trečiajai šaliai, turi teisę reikalauti kito bendrovės akcininko taip pat parduoti jo turimas akcijas trečiajai šaliai. Prisijungimo teisės esmė, kad kitiems akcininkams parduodant bendrovės akcijas trečiajai šaliai, likęs dalyvis turi teisę parduoti savo akcijas kartu su pirmaisiais akcininkais.
- d) „Rusiška ruletė“ (angl. – *Russian roulette*) – vienas dažniausiai taikomų sutartinių mechanizmų, sprendžiant tarp dalyvių iškilusius nesutarimus, po kurio dažniausiai vienas iš akcininkų palieka bendrovės valdymą. Tuo atveju, jei šalys pasiekė stadiją, kai bendrovėje nebeįmanoma priimti sprendimų, o visi pasiūlymai yra paprasčiausiai „blokuojami“, akcininkas gali pateikti pranešimą kitam akcininkui, siūlydamas arba pirkti iš pastarojo turimas bendrovės akcijas, arba analogiška kaina parduodamas savo turimas akcijas. Tuo tarpu kitas akcininkas turi teisę nuspręsti kaip elgtis: ar pirkti pasiūlytas akcijas, ar vis dėlto parduoti savo turimas ir pasitraukti iš bendrovės valdymo. Svarbus šio mechanizmo aspektas yra tai, kad siūloma akcijų pirkimo ir pardavimo kaina turi būti tokia pati. Tai užtikrina, kad pasiūlyta akcijų kaina yra sąžininga⁵⁸.
- e) „Teksaso susišaudymas“ (angl. – *Texas shoot-out*)⁵⁹ – tai yra dar vienas kraštutinis aklaviečių sprendimo būdas, kai kiekvienas iš akcininkų pateikia užantspauduotą

⁵⁶ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 117.

⁵⁷ Trochon J. Y., Curtis N. Negotiating and Drafting Shareholders' Agreements // International Business Law Journal. 2005. P. 9.

⁵⁸ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 117.

⁵⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development. Corporate Governance of Non-listed Companies in Emerging Markets// <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/37190767.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-11-10.

pasiūlymą su jame pateikta maksimalia kaina, už kurią jis pasirengęs įsigyti kito bendrovės dalyvio turimas akcijas. Abu pasiūlymai yra atplėšiami vienu metu, ir didesnį pasiūlymą pateikęs akcininkas įsigyja kito dalyvio akcijas už savo pasiūlyme nurodytą kainą.

- f) „Olandiškas aukcionas“ (angl. – *Dutch auction*)⁶⁰ – priešingas metodas Teksaso susišaudymui, kai akcininkai pateikia užantspauduotus pasiūlymus su juose pateiktomis minimaliomis sumomis, už kurias jie pasirengę parduoti savo akcijas. Abu pasiūlymai yra atplėšiami vienu metu, ir mažesnę pasiūlymą pateikęs akcininkas privalo kitam dalyviui perleisti savo akcijas už pasiūlyme nurodytą kainą.

Verta pažymėti, kad akcijų perleidimo ir vieno iš akcininkų pasitraukimo iš bendrovės valdymo mechanizmų ir jų variacijų yra labai daug. Kadangi šiuo tyrimu nesiekama detaliam išanalizuoti visas galimas variacijas, todėl pateikiamas tik pavyzdinis tokių metodų sąrašas.

Lietuvos teisės aktai įtvirtina tik vieną įstatyminį akliavietės sprendimo būdą – CK 2.123 straipsnyje nustatytą priverstinio akcijų pardavimo institutą. Pagal jį juridinio asmens dalyvis, negalintis tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teises dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų ir negalintis pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs, gali pareikšti teismui ieškinį reikalaujantis, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų iš jo akcijas (teises, pajus).

Kaip matyti iš Lietuvos teismų praktikos, teismai nesulaukia daug juridinių asmenų dalyvių ieškinių dėl priverstinio akcijų pardavimo. Tačiau esanti praktika paaiškina, kad priverstinis akcijų pardavimas, kaip išimtinis akcininko teisių gynimo būdas, yra galimas, kai konstatuojamas šių faktų buvimas: (i) akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito akcinės ar uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų, ir (ii) negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad akcijų priverstinio pardavimo pagal CK 2.115 straipsnį tikslas – pašalinti tarp akcininkų atsiradusią padėtį, kai dėl vieno iš jų neteisėto veikimo – veiksmų ne bendrovės naudai – susidaro situacija, kuri niekaip kitaip neišsprendžiama, kaip tik priverstinio akcijų pardavimo būdu⁶¹. Autoriaus nuomone, šiuo institutu yra ganėtinai sudėtinga pasinaudoti, dėl joje įtvirtinto neteisėtumo elemento. Todėl akcininkas, kuris kreipiasi į teismą turi įrodyti, kad kito bendrovės dalyvio veiksmuose egzistuoja neteisėtumo elementas, ką padaryti yra išties sudėtinga.

Detaliau analizuojant pasinaudojimo šiuo institutu sąlygas, matyti, kad pirmoji sąlyga laikoma nustatyta, jeigu įrodoma, kad bendrovės akcininkas, kuriam siekiama per teismą

⁶⁰ Slee R. T. *Private Capital Markets – Valuation, Capitalization, and Transfer of Private Business Interests*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2011. P. 509.

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1150/2010.

priverstinai parduoti akcijas, elgiasi neteisėtai ir dėl tokių veiksmų (neveikimo) akcininkas, kuris kreipiasi teisminės gynybos, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip bendrovės dalyvio, teisių. Neteisėtumas teisėje yra suprantamas kaip teisinės pareigos nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Tokie veiksmai pripažįstami neteisėtais ir tuo atveju, jei yra pagrindas konstatuoti, kad dalyvio veikla pažeidžia protingumo ir sąžiningumo principus (CK 1.5 straipsnis). Neteisėtu akcininko elgesiu yra ir veiksmai (neveikimas), prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams, o juridinio asmens dalyvio teisės apima ir teisę tikėtis, kad juridinis asmuo veiks siekdamas savo tikslų įgyvendinimo. Juridinio asmens veiklos tikslai pasiekiami per juridinio asmens valdymo organus. Šių organų nariai turi teises ir pareigas, kurias privalo tinkamai vykdyti. Jos apibrėžtos CK 2.87 straipsnyje, kituose įstatymuose ir teisės aktuose, juridinio asmens steigimo dokumentuose⁶².

Antroji sąlyga, kad negalima pagrįstai manyti, jog tokie neteisėti juridinio asmens dalyvio veiksmai ateityje pasikeis, konstatuotina, pavyzdžiui, kai nustatomi trunkamojo arba tęstinio pobūdžio neteisėti veiksmai, liudijantys juridinio asmens tikslų nepaisymą, dėl ko yra pagrindas manyti, kad jie ateityje nepasikeis. Šios sąlygos egzistavimo savaime nepaneigia ir tai, kad po to, kai juridinio asmens dalyvis, kurio teisės yra pažeidžiamos kito dalyvio veiksmais (neveikimu), priešingais juridinio asmens tikslams, kreipiasi į teismą teisminės gynybos CK 2.123 straipsnio pagrindu, neteisėtai veikęs dalyvis imasi priemonių privataus juridinio asmens tikslams įgyvendinti. Tokiu atveju neteisėtai veikusio dalyvio veiksmai antrosios sąlygos konstatavimo aspektu yra vertinimo dalykas bylos nagrinėjimo teisme per juos inicijavusio dalyvio sąžiningumo prizmę: ar tai efektyvios ir veiksmingos priemonės, kuriomis sąžiningai siekiama nutraukti neteisėtus veiksmus ir įgyvendinti juridinio asmens tikslus, ar priemonės, kuriomis bandoma formaliai paneigti antrosios sąlygos egzistavimą⁶³.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, manytina, kad Lietuvos teisės aktai įtvirtina nepakankamus išėjimo iš aklavietės situacijų mechanizmus. Atitinkamai, bendrovės dalyviai tokius instrumentus turi įtvirtinti akcininkų sutartyje, kad ateityje potencialiai iškilsiantys tarpusavio ginčai neparalyžuotų bendrovės veiklos.

Pažymėtina, kad praktikoje dažni atvejai, jog akcininkai apskritai nesudaro akcininkų sutarčių ir visiškai pasikliauja teisės aktuose ir bendrovės įstatuose įtvirtintomis procedūromis. Vis dėlto, kaip jau minėta, teisės aktuose įtvirtintas aklaviečių situacijų sprendimo mechanizmas nėra itin palankus. Todėl pagrindžiant nuomonę, jog teisės aktai tam tikrais atvejais turėtų

---

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007, kat. 27.10; 114.11.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10; Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio mėn. 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009.

įpareigoti bendrovės akcininkus sudaryti akcininkų sutartį, manytina, kad „50:50 bendrovėse“, kuriose potencialiai ateityje galintys kilti akcininkų ginčai paralyžiuotų bendrovės veiklą, turėtų būti privaloma sudaryti akcininkų sutartį, kurioje be kitų klausimų būtų susitarta ir dėl nesutarimų prevencijos ar jau kilusių ginčų sprendimo tvarkos.

Autoriaus nuomone, toks įstatyminis įpareigojimas yra būtinas siekiant dviejų tikslų. Pirmiausia, tai sietina su ginčų prevencijos siekiamybe. Akcininkų sutartyse įtvirtinti aklavietės situacijų detalūs aprašymai, ir numatyti iš jų kilsiantys padariniai, turėtų sudrausminti dalyvius, vykdančius bendrą veiklą ir savo pozicijas bendrovės valdymo klausimais derinti iš anksto iki nesutarimų kilimo. O taip pat, tokiu būdu dar labiau sumažėtų skaičius asmenų, besikreipiančių į teismą dėl jų nesutarimo išsprendimo. Galiausiai, akcininkų sutartyse įtvirtinti išėjimo iš aklavietės situacijų mechanizmai, padėtų spręsti tam tikras viešosios tvarkos problemas. Tai yra, toks reglamentavimas padėtų sumažinti faktiškai veiklos nevykdančių, tačiau viešuosiuose registruose registruotų bendrovių skaičių. To galima pasiekti, kadangi pagal akcininkų sutarčių nuostatas, kuriose numatyta, jog nepavykus išspręsti tarp akcininkų kilusio ginčo, tokia bendrovė turėtų pereiti vieno iš dalyvių nuosavybėn, kas užtikrintų, jog bendrovė galės vėl sėkmingai vykdyti veiklą.

3. SUSITARIMŲ DĖL AKCIJŲ OPCIONO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Šio magistro baigiamojo darbo trečiajame skyriuje analizuojamos vienos iš dažniausiai sutinkamos, bet kartu ir problematiškiausios akcininkų sutarties nuostatos – susitarimo dėl akcijų opciono – priverstinio vykdymo problemos.

Akademikų diskusijas ir praktikų abejones dėl šio susitarimo priverstinio vykdymo galimybių kelia jo panašumo į preliminarosios sutarties institutą faktas, kuri, kaip žinoma, negali būti priverstinai įvykdyta natūra, t. y. šalis negali būti priversta ateityje sudaryti pagrindinės sutarties. Taigi, šiame skyriuje bus analizuojama akcijų opciono nuostatos paskirtis akcininkų sutartyse ir pateikiami argumentai dėl galimybių tokią nuostatą priverstinai įvykdyti.

3.1. Susitarimo dėl akcijų opciono samprata

Teisės doktrinoje pažymima, kad akcininkų sutarties nutraukimas nenutraukia visų tarp sutarties šalių buvusių santykių – jie vis dar išlieka bendrovės akcininkais su iš to sekančiomis atitinkamomis teisėmis bei pareigomis. Ir nors pastarųjų jau nebesaisto akcininkų sutartimi priimtoms tarpusavio elgesio taisyklės, tačiau, išlikdami bendrovės akcininkais, jie turi pareigą savo elgesį modeliuoti pagal steigimo sandoryje, bendrovės įstatuose ar kituose jiems privalomuose aktuose nustatytas elgesio taisykles⁶⁴. Dėl šios priežasties, akcininkų sutartyse dažnai numatomos tokias situacijas reglamentuojančios nuostatos, pagal kurias vienas ar keli akcininkai specialia tvarka gali įsigyti akcininko, nutraukiančio akcininkų sutartį ar pasitraukiančio iš bendrovės valdymo, akcijas, pvz.: (i) akcijų įsigijimas pasinaudojant pirmumo teise (angl. – *pre-emption right*), (ii) priverstinis akcijų perleidimas (angl. – *compulsory transfer*), ar (iii) susitarimas dėl akcijų opciono (angl. – *option arrangements*)⁶⁵. Autoriaus nuomone, opcionas yra bene dažniausiai akcininkų sutartyse įtvirtinamas akcijų perleidimo mechanizmas, kuris leidžia nustatyti lanksčias, o dėl to juridinių asmenų dalyviams ir akcininkų sutarties šalims priimtinas akcijų perleidimo sąlygas.

Opcionas – yra bene labiausiai paplitęs ir dažniausiai naudojamas išvestinis finansinis instrumentas. Šio tyrimo kontekste, opcionas yra suprantamas kaip akcininkų sutarties šaliai suteikta teisė (bet jokių būdu ne pareiga) ateityje pirkti arba parduoti bendrovės akcijas, kai tuo tarpu kitai opciono šaliai atsiranda prievolė parduoti arba nupirkti bendrovės akcijas pagal opciono sutartyje numatytas sąlygas ir tvarką.

---

⁶⁴ Cadman J. Shareholders' Agreements. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 11.

⁶⁵ Ibid, P. 273.

Teisinėje literatūroje⁶⁶ paprastai išskiriamos dvi tipinės opciono formos (pirkimo opcionas ir pardavimo opcionas), priklausomai nuo to, kokių operacijų vykdymui jis įsigyjamas, ir kokių motyvų siekiama jį turint. Tačiau praktikoje jų yra kur kas daugiau, jei skaičiuotume ir išvestines opciono formas⁶⁷:

- a) Akcijų pirkimo opcionas (angl. – *call option*) – tai opciono forma, pagal kurią opciono pirkėjas turi teisę reikalauti bendrovės akcininko parduoti jam pastarojo valdomas bendrovės akcijas. Akcijų pirkimo opcionu dažniausiai naudojasi daugumos akcininkas tam, kad galėtų bet kuriuo metu ar akcijų pirkimo opciono sutartyje numatytais atvejais įsigyti bendrovės akcijas iš mažumos akcininkų.
- b) Akcijų pardavimo opcionas (angl. – *put option*) – tai opciono forma, pagal kurią opciono pardavėjas gali reikalauti iš kitų asmenų, kad pastarieji nupirktų jo turimas bendrovės akcijas. Akcijų pardavimo opcionai geriausiai atitinka mažumos akcininkų ar verslo partnerių, norinčių palikti bendrovės valdymą, interesus.
- c) Akcijų pirkimo ir pardavimo opcionas (angl. – *put and call option*) – tai išvestinė opciono forma, pagal kurią opciono pirkėjas ir opciono pardavėjas paeiliui gali atlikti opcionų pirkimo ir pardavimo veiksmus dėl tų pačių akcijų. Šio opciono esmė, kad šalis gali pareikšti apie savo norą pasinaudoti opcionu per tam tikrą iš anksto sutartą laikotarpį. Per tam tikrą laiką šaliai nepasinaudojus pirmuoju opcionu, kita šalis tada gali pasinaudoti antruoju. Šios opciono rūšies ypatumas yra, kad šalys laisvai gali nustatyti tiek vienodą abiejų opcionų kainą, tiek ir skirtingą, atitinkamai ir pasinaudojimo opcionu terminus.

Šiame kontekste būtina paminėti, kad pagal opciono įgyvendinimo ir suteikimo momentą opcionai doktrinoje⁶⁸ dažnai skirstomi į:

- a) Amerikietiškojo tipo akcijų opcionus, kurie pasižymi tuo, kad gali būti įgyvendinami bet kuriuo metu nuo opciono suteikimo iki jo galiojimo termino pabaigos pagal iš anksto sutartą kainą.
- b) Europietiškojo tipo akcijų opcionus, kurie pasižymi tuo, kad sutartyje paprastai nustatoma konkreti data, kada opcionas galės būti įgyvendinamas pagal iš anksto sutartą kainą.

---

⁶⁶ Kolb R., Overdahl J. A. *Financial Derivatives: Pricing and Risk Management* // Vol. 5 of Robert W. Kolb Series. Wiley, 2009. P. 74.

⁶⁷ Cadman J. *Shareholders' Agreements*. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 293-295.

⁶⁸ Treeck V. T. *A Synthetic, Stock-Flow Consistent Macroeconomic Model of 'Financialisation'* // Cambridge Journal of Economics. Vol. 33, Issue 3, 2009. P. 467-493.

- c) Azijietiškojo tipo akcijų opcionus, kurie pasižymi tuo, kad sutartyje paprastai nustatoma konkreči data, kada opcionas galės būti įgyvendinamas pagal vidutinę turto kainą sandorio galiojimo laikotarpiu.

Atsižvelgiant į šio tyrimo tikslus, detaliau neanalizuojama opciono susitarimų sudarymo tvarka. Autoriaus nuomone, sudėtingiausias klausimas kylantis dėl akcijų opciono yra, ar toks opciono susitarimas yra galiojantis ir ar jį galima priverstinai įvykdyti, jei viena iš šalių atsisako veikti pagal susitarimą dėl opciono. Tokie klausimai kyla pagrįstai, atsižvelgiant į tai, kad susitarimas dėl opciono savo teisine konstrukcija yra labai panašus į preliminariąją sutartį, kurios negalima reikalauti įvykdyti natūra.

3.2. Susitarimo dėl akcijų opciono problematika Lietuvoje

Kaip jau minėta, opciono sutartis yra suprantama kaip akcininkų sutarties šaliai suteikta teisė (bet jokia būdu ne pareiga) ateityje pirkti arba parduoti bendrovės akcijas, kai tuo tarpu kitai opciono šaliai atsiranda prievolė parduoti arba nupirkti bendrovės akcijas pagal opciono sutartyje numatytas sąlygas ir tvarką.

Tokia opciono sutarties teisinė konstrukcija, kai šalys ateityje pasilieka teisę (pareigą) sudaryti akcijų perleidimo sandorį, primena preliminariosios sutarties institutą. Pagal CK 6.165 str. 1 d. preliminariąją sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį jame aptartomis sąlygomis šalys įsipareigoja ateityje sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį. Todėl tokiu atveju pagrįstai kyla klausimas, ar opciono sutartis neturėtų būti laikoma preliminariąją sutartimi su iš to sekančia išvada, kad ji negalėtų būti priverstinai įvykdyta, t. y. pagrindinė akcijų pirkimo – pardavimo sutartis priverstinai negalėtų būti sudaryta. O šalis, vengianti sudaryti pagrindinę sutartį privalėtų atlyginti kitai šaliai padarytus tiesioginius nuostolius, tačiau negautos pajamos, kurias nukentėjusioji šalis būtų gavusi, jei sutartis būtų sudaryta, t. y. netiesioginiai nuostoliai, būtų neatlyginami.

Aukščiau minimos išvados gali būti daromos atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje pateikiamus išaiškinimus dėl preliminariosios sutarties neįvykdymo pasekmių. Teismai pasisako, kad „<...> *Neįvykdžius preliminariosios sutarties, t. y. nesudarius pagrindinės sutarties, atsakomybė nuostolių atlyginimo forma gali kilti tik tuo atveju, jeigu atsisakyta sudaryti pagrindinę sutartį nepagrįstai, ir ši atsakomybė gali būti taikoma tai šaliai, kuri kalta dėl atsisakymo ją sudaryti. <...> Taikant ikisutartinę atsakomybę siekiama nukentėjusių šalių sugrąžinti į tokią padėtį, kurioje ji buvo iki teisių pažeidimo, t. y. kaip nuostoliai atlyginama tai,*

*ką asmuo prarado dėl nesąžiningų derybų, o ne tai, ką jis būtų gavęs, jeigu pagrindinė sutartis būtų sudaryta.*⁶⁹

Verta pažymėti, kad šalys, sudarydamos opcionių susitarimus akcininkų sutartyse, taip pat supranta šio susitarimo panašumą su preliminariąja sutartimi ir įvertina su tuo galimai susijusias rizikas. Todėl praktikoje pasitaiko atvejų, kai šalys pačioje akcininkų sutartyje aiškiai numato, jog susitarimas dėl akcijų opciono nėra preliminarioji sutartis, todėl tokį susitarimą galima priverstinai įvykdyti. Pavyzdžiui, 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutarties⁷⁰ tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“ 8.3. punkte iš anksto nustatoma, kad „<...> *straipsniuose nustatyti įsipareigojimai nėra preliminari sutartis dėl akcijų pirkimo-pardavimo. Jeigu NDX energija nevykdo minėtuose straipsniuose nurodytų įsipareigojimų, Vyriausybė turi teisę reikalauti šiuos įsipareigojimus vykdyti natūra*“.

Vis dėlto, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika⁷¹, kvalifikuojant tarp šalių sudarytą sutartį, negalima remtis vien jos ar šalių pavadinimu, tačiau turi būti išsiaiškinta tokia sutartimi nustatytas teisių ir pareigų turinys bei apimtis, kurie leistų nuspręsti, kokios sutarties nuostatas (ar kelių sutarčių elementus) atitinka šalių susitarimas. Todėl kilus ginčui dėl opciono susitarimo priverstinio įgyvendinimo, teismo neturėtų riboti tokia sutarties nuostata, nustatanti, kad opciono susitarimas nėra preliminarioji sutartis. Tai galėtų įvertinti tik teismas, analizuodamas susitarimo nuostatas, šalių ketinimus ir kitas svarbias aplinkybes.

Remiantis aukščiau išdėstytu, svarbu atsakyti į klausimą, ar opciono susitarimas gali būti laikoma preliminariąja sutartimi ir dėl to jos priverstinis įvykdymas nebūtų galimas.

3.3. Susitarimo dėl akcijų opciono ir preliminariosios sutarties santykis

Teisinėje literatūroje linkstama prie nuomonės, kad akcijų opciono sutartis vis dėlto nėra ir negali būti prilyginta preliminariajai sutarčiai⁷². Tokia išvada darytina analizuojant teisės aktuose ir teismų praktikoje išskiriamus kvalifikuojančius preliminariosios sutarties požymius bei juos lyginant su akcijų opciono sutartimi. Šios darbo autorius taip pat mano, kad akcijų

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-375/2013, kat. 42.4.

⁷⁰ 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“, sudarytos prie Sutarties dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo// http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-18.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-61/2013, kat. 42.2; 50.10; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-916, kat. 126; 27.6; 28.

⁷² Daukšaitė V. Akcijų opcionas kaip darbuotojų skatinimo priemonė: magistro baigiamasis darbas: soc. mokslai: teisė (01S)/LPA, VU.-V., 2009, P. 22-24.

opciono sutartis yra savarankiška sutartis, kuriai neturi būti taikomos preliminariąsias sutartis reglamentuojančios teisės normos.

Kiek tai susiję su preliminariųjų sutarčių teisiniu reglamentavimu, teismų praktikoje pabrėžiama, kad preliminarioji sutartis yra organizacinė sutartis, įstatymų priskirta ikisutartinių santykių stadijai. Šia sutartimi šalys tik įsipareigoja preliminariojoje sutartyje aptartomis sąlygomis ateityje sudaryti kitą – pagrindinę sutartį (CK 6.165 str.). Taigi, tai yra šalių susitarimas dėl kitos sutarties sudarymo ateityje, t. y. sutartis dėl sutarties (pagrindinės) sudarymo. Vienas iš esminių preliminariosios sutarties bruožų yra tas, kad šios sutarties negalima reikalauti įvykdyti natūra, tačiau jos pažeidimo (nepagrįsto vengimo ar atsisakymo sudaryti pagrindinę sutartį) atveju kaltoji šalis privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius (CK 6.165 str. 4 d.)⁷³.

Iš aukščiau pateiktos teismų praktikos analizės, darytina išvada, kad preliminariąsias sutartis kvalifikuoja keturi požymiai: (i) šalių ketinimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį, (ii) šalių susitarimas dėl būsimos pagrindinės sutarties dalyko ir esminių pagrindinės sutarties sąlygų aptarimas, (iii) nustatytas terminas, per kurį bus sudaroma pagrindinė sutartis, ir (iv) privalomas sutarties rašytinės formos laikymasis. Todėl remiantis lyginamąja analize, išskirtini preliminariosios ir akcijų opciono sutarčių panašumai ir skirtumai, tokiu būdu siekiant įsitikinti ar akcijų opciono sutartis galima laikyti preliminariosiomis sutartimis:

- a) Kaip minėta aukščiau ir akcentuojama teismų praktikoje⁷⁴, preliminarioji sutartis yra organizacinė sutartis, kurios pagrindu šalys ateityje ketina sudaryti kitą – pagrindinę sutartį. Nors susitarime dėl akcijų opciono lingvistiškai dažniausiai ir nenumatoma, kad šalys ateityje sudarys papildomą sutartį, tačiau įprasta praktika sufleruoja, kad pasinaudojimas opcionu yra įforminamas pasirašant sutartį dėl akcijų perleidimo (nesvarbu, ar tai akcijų dovanojimo, ar akcijų pirkimo pardavimo sutartis, ar kitas pagrindas). Šiuo požymiu, susitarimas dėl akcijų opciono yra panašus į preliminariąją sutartį.
- b) Kitas preliminariąsias sutartis kvalifikuojantis požymis - šalių susitarimas dėl būsimos pagrindinės sutarties dalyko ir esminių pagrindinės sutarties sąlygų aptarimas⁷⁵. Manytina, šis preliminariąsias sutartis kvalifikuojantis požymis skiriasi nuo susitarimo dėl akcijų opciono. Pastarasis nors ir nustato sutarties dalyką (t.y. bendrovės akcijos), tačiau priklausomai nuo opciono rūšies gali visiškai nereglamentuoti akcijų perleidimo sutarties sąlygų kitai šaliai. Dažniausiai akcijų opciono susitarimuose numatomos

⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugpjūčio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2118/2011.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2012, kat. 21.1; 21.5; 32.5; 42.4; 42.6; 42.7; 42.8; 45.6; 63.2; 123.7; 123.9.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio mėn. 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18/2009, kat. 42.4; 42.5; 45.6.

prielaidos, kurioms egzistuojant, šalis turi teisę įsigyti akcijų, tačiau nedetalizuoja įsigijimo tvarkos. Pažymėtina, kad tai ne visada yra tiesa, o priklauso nuo kiekvieno susitarimo dėl akcijų opciono.

- c) Preliminariosiose sutartyse taip pat būtina nustatyti terminą, per kurį turi būti sudaryta pagrindinė sutartis⁷⁶. Akcijų opciono sutarties atveju tokio termino nėra. Opciono sutarties šalys tik susitaria dėl aplinkybių ir termino nuo kokių aplinkybių atsiradimo ir per kiek laiko opciono pirkėjas ar pardavėjas gali pasinaudoti savo teise įsigyti ar parduoti bendrovės akcijas. Tačiau pažymėtina, kad opciono susitarimuose nenustatoma per kiek laiko turi būti sudaryta akcijų perleidimo sutartis.
- d) Taip pat susitarimas dėl preliminariosios sutarties turi būti sudaromas rašytine forma, o formos reikalavimų nesilaikymas tokią sutartį daro negaliojančią⁷⁷. Tuo tarpu akcijų opciono sutarties forma teisės aktuose niekur nereglamentuota. Atsižvelgiant į tyrimo pirmoje dalyje prieitą išvadą, kad akcininkų sutartys gali būti sudaromos netgi žodžiu (nors praktinis tokios sutarties įgyvendinimas atrodo sudėtingas), manytina, kad susitarimas dėl akcijų opciono taip pat nereikalauja jokios specialios formos, o gali būti sudarytas netgi žodžiu.

Taigi, remiantis aukščiau pateikta akcijų opciono susitarimo ir preliminariosios sutarties lyginamąja analize, darytina išvada, kad šios dvi sutarčių rūšys turi tam tikrų panašumų, tačiau tarp jų egzistuoja tam tikri esminiai skirtumai, dėl kurių jos negali būti tapatinamos. Todėl susitarimui dėl akcijų opciono neturi ir negali būti taikomos preliminariosios sutarties teisinis reguliavimas.

Tokią išvadą netiesiogiai galima gauti ir analizuojant negausią Lietuvos teismų praktiką akcijų opciono sutarties įgyvendinimo klausimais. Vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje bankroto byloje⁷⁸ kilo ginčas dėl tarp šalių sudarytos sutarties teisinio kvalifikavimo: pareiškėjas byloje teigė tarp šalių buvus sudarytą opciono sutartį, o atsakovas sutartį kvalifikavo kaip preliminariąją sutartį. Šioje byloje teismas, remdamasis sutarčių aiškinimo taisyklėmis bei analizuodamas preliminariąją sutartį kvalifikuojančius požymius konstatavo, kad šalys vis dėlto sudarė preliminariąją sutartį, todėl pareiškėjo pareikštas kreditorinis reikalavimas buvo nepagrįstas. Vis dėlto svarbu ne tai, kad šioje byloje sutartis buvo kvalifikuota kaip preliminarioji. Svarbiausia, kad teismas šioje situacijoje abi sutartis laikė netapačiomis, t. y. savarankiškoms, turinčiomis skirtingus teisinius padarinius. Taigi, ir iš teismų praktikos analizės matyti, jog akcijų opciono sutartis ir preliminarioji sutartis yra savarankiškos sutartys vienas

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio mėn. 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-195/2013, kat. 42.4; 44.5.1.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2013, kat. 42.4; 114.11; 121.22.

⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugpjūčio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2118/2011.

kitos atžvilgiu, todėl akcijų opciono sutarčiai neturi būti taikomos preliminariajai sutarčiai pripažinta priverstinio įvykdymo negalimumo taisyklė.

3.4. Galimybės pripažinti susitarimą dėl akcijų opciono sąlyginio sandoriu

Nustačius, kad susitarimas dėl akcijų opciono nėra ir negali būti tapatinamas su preliminariąja sutartimi, atsiranda poreikis išsiaiškinti kokio sandorio rūšiai jis yra priskirtinas ir kokios teisės normos tokiam sandoriui turėtų būti taikomos. Doktrinoje kyla pagrįstų klausimų, ar susitarimas dėl akcijų opciono negalėtų būti priskirtas sąlyginių sandorių rūšiai. Todėl būtina patikrinti šią prielaidą atliekant sąlyginį sandorį kvalifikuojančių požymių analizę su susitarimu dėl akcijų opciono.

Pagal CK 1.66 straipsnio 1 dalį sąlyginiais vadinami sandoriai, kuriuose teisių arba pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga priklauso nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo. Beveik analogiškai apibrėžiama ir sąlyginė prievolė. Prievolė yra sąlyginė, kai jos atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas siejamas su tam tikros aplinkybės buvimu ar nebuvimu ateityje (CK 6.30 straipsnio 1 dalis). Pabrėžtina, kad sąlyginės prievolės, kaip ir sąlyginiai sandoriai, gali būti su atidedamąja ir su naikinamąja sąlyga (CK 6.30 straipsnio 3 dalis).

Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad sąlyginių prievolių (sandorių) teisinis reguliavimas leidžia išskirti sąlygai keliamus reikalavimus. Ja gali būti pripažinta tik tokia aplinkybė, kuri: (i) atsiranda ateityje (CK 1.68 straipsnio 1 dalis; 6.30 straipsnio 1, 4 dalys); (ii) šalims nėra žinoma ir neturi būti žinoma, kad tokia aplinkybė įvyks ar ne (CK 1.66 straipsnio 2, 3 dalys; 1.68 straipsnio 2–4 dalys); (iii) yra teisėta, neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei (CK 1.66 straipsnio 4 dalis; 6.31 straipsnio 1 ir 3 dalys); (iv) jos buvimas ar nebuvimas yra įmanomas (CK 6.31 straipsnio 2 dalis); (v) nepriklauso išimtinai nuo skolininko valios (CK 1.68 straipsnio 4 dalis). Pagal tai, ar šalių aptarta aplinkybė atitinka šias sąlygas, sprendžiama apie sudaryto sandorio galiojimą, taip pat jo teisinį kvalifikavimą⁷⁹.

Remiantis teismų praktikoje išskiriamais sąlygines prievoles (sandorius) kvalifikuojančiais požymiais, žemiau pateikiama jų bei susitarimų dėl akcijų opciono lyginamoji analizė:

- a) **Aplinkybės atsiradimas ateityje.** Susitarimuose dėl akcijų opciono numatyta opciono teisė gali būti įgyvendinama tik sulaukus tam tikro iš anksto aptarto juridinio fakto atsiradimo, kuris įvyks ateityje po susitarimo sudarymo. Taigi ši sąlyga atitinka sąlyginio sandorio reikalavimą.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2011, kat. 21.3; 35.3.4; 52.3; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278/2013, kat. 35.3.4; 42.8.

- b) **Šalims nežinoma ir neturi būti žinoma ar aplinkybė įvyks ar ne.** Kasacinio teismo praktikoje ne kartą yra pasisakyta, kad pagal CK 1.66 straipsnio 2 dalį sandoris laikomas sudarytas su atidedamąja sąlyga, jeigu šalys sandoriu nustatomų teisių ir pareigų atsiradimą padarė priklausomą nuo tokios aplinkybės, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas⁸⁰. Susitarimuose dėl akcijų opciono šalys taip pat nustato galimybę pasinaudoti opciono teise tik įvykus tokiam juridiniam faktui apie kurio įvykimą sutarties šalys nežinojo ir neturėjo žinoti. Pavyzdžiui, 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutarties⁸¹ tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“ 8.2.1. punkte numatytos aplinkybės, kurioms įvykus Vyriausybė turės teisę reikalauti UAB „NDX energija“ parduoti jai minimalų akcijų paketą už teisingą kainą. Tos aplinkybės apibrėžtos taip: *„Jei Esamų NDX energijos akcininkų tiesiogiai ar per kitus asmenis valdoma NDX energijos akcijų dalis tampa mažesnė kaip 1/2 visų NDX energijos akcijų ir balsų visuotiniame akcininkų susirinkime arba Esami NDX energijos akcininkai kitaip tiesiogiai ar netiesiogiai praranda Kontrolę („kontrolės pasikeitimas“) arba pradedamas NDX energijos likvidavimas ar NDX energijai iškeliamas bankroto byla <...>“*. Akivaizdu, kad susitarimo metu susitariančios šalys negalėjo žinoti, kad tokios aplinkybės būtinai įvyks ar neįvyks. Todėl šis kriterijus atitinka sąlyginius sandorius kvalifikuojantį požymį.
- c) **Teisėtumas ir neprieštaravimas viešajai tvarkai ar gerai moralei.** Susitarimuose dėl akcijų opciono paprastai nustatomos tokios aplinkybės, kurios tiesiogiai susijusios su bendrovės veiklos rezultatais ar su tam tikrų akcininkams iškeltų tikslų pasiekimu. Todėl preziumuotina, kad šios aplinkybės yra teisėtos bei neprieštaraujančios viešajai tvarkai ir gerai moralei.
- d) **Buvimas ar nebuvimas yra įmanomas.** Kaip minėta aukščiau, susitarimuose dėl akcijų opciono paprastai nustatomos tokios aplinkybės, kurios tiesiogiai susijusios su bendrovės veiklos rezultatais ar su tam tikrų akcininkams iškeltų tikslų pasiekimu. Todėl preziumuotina, kad jų buvimas/nebuvimas yra įmanomas.
- e) **Aplinkybė nepriklauso išimtinai nuo skolininko valios.** Šis sąlyginius sandorius kvalifikuojantis požymis kelia daugiau klausimų, kai bandoma atriboti sąlyginius sandorius nuo akcijų opciono susitarimų. Sutiktina, kad susitarimuose dėl akcijų opciono pačios aplinkybės atsiradimas (bendrovės veiklos rezultatų ar akcininkų

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-299/2009, kat. 21.3; 42.5.

⁸¹ 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“, sudarytos prie Sutarties dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo// http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-18.

nustatytų tikslų pasiekimas) nepriklauso nuo šalių valios. Tačiau būtina pažymėti kitą aspektą, kad opciono teise galima pasinaudoti ne tik įvykus specialiam juridiniam faktui, tačiau tam būtina ir papildoma asmens valios išraiška pasinaudoti opciono teise. Tai yra, netgi atsiradus tam tikroms akcijų opciono susitarime apibrėžtoms sąlygoms, susitarimo šalis nėra įpareigota automatiškai įgyvendinti opcioną – jei yra suteikiama teisė pačiai nuspręsti, ar tokia teise pasinaudoti. Tą iliustruoja ir jau minėtos Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“ sudarytos akcininkų sutarties 8.2.1. punkte numatytas susitarimas dėl akcijų opciono: „<...> Vyriausybė turi teisę per 180 (šimtą aštuoniasdešimt) dienų nuo sužinojimo apie tai dienos (tačiau ne vėliau kaip iki šios Sutarties galiojimo termino pabaigos) pateikdama NDX energijai pranešimą raštu pareikalauti, kad NDX energija nedelsiant parduotų Minimalų paketą Vyriausybei už sąžiningą ir teisingą kainą“ (aut. pabraukta).

Taigi, iš aukščiau pateiktos analizės matyti, kad akcijų opciono susitarimas negali būti laikomas sąlyginiu sandoriu. Kadangi opcionas įgyvendinimas priklauso ne tik nuo tam tikrų sąlygų atsiradimo, tačiau ir nuo akcijų opciono susitarimo šalies valios. Tai yra, pastarasis gali laisvai pasirinkti ar jis nori įgyvendinti opcioną ar ne.

3.5. Akcijų opciono susitarimų kvalifikavimas ir priverstinio įvykdymo galimybės

Iš šiame skyriuje atliktos analizės, darytina išvada, kad akcijų opciono susitarimai yra *sui generis* pasirinkimo sandoriai, kurie sudaro atskirą sandorių kategoriją, neįtvirtintą CK, tačiau gana plačiai taikomą biržinėje prekyboje. Tokie sandoriai ir teisine konstrukcija į juos panašūs yra sėkmingai sudaromi ir priverstinai įvykdomi praktikoje, pavyzdžiui, ateities sandoriais sėkmingai prekiaujama biržose⁸².

Biržinėje prekyboje visuotinai naudojami ateities sandoriai (angl. – *futures*), kurie savo teisine konstrukcija ir paskirtimi yra labai panašūs į akcijų opcionus. Kaip pažymima doktrinoje, ateities sandoriu vadinamas susitarimas dėl sutartyje nurodyto aktyvo būsimo pristatymo. Sudarydamas sutartį, jo pardavėjas pažada parduoti, o pirkėjas – pirkti aktyvą fiksuotu ateities momentu už kainą, fiksuotą sutarties sudarymo metu. Esminis būsimojo ir opciono susitarimų skirtumas yra tas, kad žodis „teisė“ opciono atveju keičiamas į pažadą ateities sandorio atveju.

---

⁸² Lietuvos banko informacija// http://www.lb.lt/metodologija_4; prisijungimo laikas: 2013-09-18.

Taigi opcioną jo pirkėjas pasirašo tada, kai apsimoka, ir nepasirašo tuo atveju, kai neapsimoka. Tuo tarpu ateities sandoriai turi būti pasirašyti⁸³.

Taigi, iš aukščiau pateiktos analizės matyti, kad akcijų opciono susitarimai yra visuotinai pripažįstami vertybinių popierių biržoje ir jų naudojimas yra įprasta verslo praktika. Atsižvelgiant į tai, kad akcijų opciono susitarimai sudaro atskirą sandorių kategoriją, jų reglamentavimui turi būti taikomos bendrosios sandorius reglamentuojančius teisės aktų nuostatos. Atitinkamai, autoriaus įsitikinimu, akcijų opciono susitarimas yra privalomas jį sudariusioms akcininkų sutarties šalims, o jos nevykdymas užtraukia bendrąsias sutarčių nevykdymo pasekmes.

---

⁸³ Leipus R. Finansų matematiniai modeliai. <http://web.vu.lt/mif/v.stakenas/a+o/1996-2/1996-2-11-30.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-09-30.

4. AKCININKŲ SUSITARIMAI DĖL VALDYMO ORGANO (VALDYBOS) NARIŲ BALSAVIMO TEISĖS ĮGYVENDINIMO

Juridinio asmens dalyviai tarpusavyje sudaromose akcininkų sutartyse susitaria dėl daugybės su bendrovės valdymu susijusių klausimų sprendimo tvarkos. Į sudaromas akcininkų sutartis neretai įtraukiamos ir nuostatos dėl juridinio asmens valdymo organo – valdybos – narių sudėties ar pastarųjų balsavimo teisės įgyvendinimo atskirais bendrovės valdymo klausimais tvarkos. Tačiau tokiu atveju kyla valdybos narių balsavimo legitimumo klausimų, kadangi pastarieji turi teisės aktuose įtvirtintas fiduciarines pareigas juridinio asmens atžvilgiu, kas reiškia, kad jie turi veikti išimtinai bendrovės interesais ir jos naudai bei savarankiškai naudotis balsavimo teise, nepriklausomai nuo bendrovės dalyvių, kitų valdymo organų ar trečiųjų asmenų įtakos.

Šiame tyrimo skyriuje analizuojamas būtent tokių susitarimų teisėtumas, kai juridinio asmens dalyviai tarpusavyje susitaria dėl valdybos narių balsavimo teisės įgyvendinimo bendrovės valdymo klausimais.

4.1. Akcininkų susitarimų dėl valdybos narių balsavimo bendrovės valdymo klausimais aktualumas

Praktikoje dažnai pasitaiko situacijų, kai juridinio asmens dalyviai, būdami bendrovės savininkais ir turėdami ženklų bendrovės nuosavybės dalį, siekia daryti kuo didesnę įtaką kasdienių bendrovės valdymo sprendimų priėmimui, o taip pat užsitikrinti greitą ir lengvai pasiekiamą informacijos, apie bendrovės veiklą ir planuojamus ateities projektus, gavimą⁸⁴. Viena iš tokios įtakos pasireiškimo formų gali būti laikoma ir akcininkų tarpusavyje sudarytose sutartyse numatyta ir suderinta akcininkų paskirtų valdybos narių balsavimo atskirais bendrovės valdymo klausimais tvarka. Tokiu atveju, akcininkai tarsi įtvirtina instrukcijas valdybos nariams, kokių klausimu ir kaip pastarieji turi balsuoti.

Akivaizdu, kad tokia ydinga bendrovių valdymo praktika Lietuvoje yra ženkliai paplitusi. Tai įrodo ir tam tikri praktikoje sutinkami pavyzdžiai iš galiojančių akcininkų sutarčių. Pavyzdžiui, AB „INTER RAO Lietuva“ akcininkų sutartyje⁸⁵ nustatyta, kad „<...> *Pagrindiniai akcininkai nurodys jų nominuotiems Stebėtojų tarybos ir Valdybos nariams palaikyti sprendimus*

⁸⁴ Corporation Law Committee of the Association of the Bar of the City of New York. The Enforceability and Effectiveness of Typical Shareholders Agreement Provisions // The Business Lawyer. 2010, Vol. 65. P. 3. <http://www.nycbar.org/pdf/report/uploads/20071830-TheEnforceabilityandEffectivenessofTypicalShareholderAgreementProvisionsforweb.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-10-12.

⁸⁵ AB „INTER RAO Lietuva“ akcijų prospekto santrauka// http://www.lb.lt/prospekto_santrauka_2; prisijungimo laikas: 2013-09-17.

dėl ne mažiau kaip 70% grynojo pelno išmokėjimo akcininkams dividendų forma. Pagrindiniai akcininkai balsuos savo Akcijų suteikiamais balsais Visuotiniame akcininkų susirinkime, siekdami užtikrinti tokį grynojo pelno paskirstymą, nebent Valdyba, veikdama geriausiai Emitento interesais, patvirtindama metinę Emitento investavimo programą nuspręstų, kad Emitentas konkrečių metų grynąjį pelną turėtų investuoti“ (aut. pabraukta). Taip pat, galima paminėti ir 2008 m. gegužės 27 d. akcininkų sutarties tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX energija“ atitinkamas nuostatas dėl valdybos narių sprendimų priėmimo: „<...> Šalys sieks, kad LEO LT valdyba, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos įstatymuose, LEO LT įstatuose bei šioje Sutartyje numatytus LEO LT veiklos tikslus ir uždavinius, taip pat į visų LEO LT akcininkų interesus, priimtų sprendimus dėl savanoriško oficialaus siūlymo supirkti tokias akcijas už kainą, ne mažesnę už atitinkamų bendrovių akcijų vertę, taikytą nustatant naujai išleidžiamų LEO LT akcijų emisijos kainą pagal Sutartį dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo“⁸⁶ (aut. pabraukta).

Iš aukščiau pateiktų praktikoje sutinkamų pavyzdžių akivaizdu, kad valdybos narių „spaudimo“ ar nuorodų jiems davimo praktika Lietuvoje yra pakankamai gaji. Pažymėtina, kad kai kuriose sutartyse, akcininkai, įtvirtindami „spaudimo“ valdybos nariams galimybę, netgi aiškiai pabrėžia, kad visi sprendimai bendrovėje turi būti priimami atsižvelgiant į juridinio asmens dalyvių interesus. Manytina, tokia susiklosčiusi praktika turėtų būti vertinama neigiamai, nes prieštarauja fundamentaliems valdybos narių veiklos principams ir teisės aktuose nustatytoms elgesio taisyklėms, aptariamoms žemiau.

4.2. Valdymo organo narių veiklos principai

CK 2.87 straipsnis pateikia pagrindinių juridinio asmens valdymo organo narių pareigų sąrašą, kurias valdymo organo nariai turi juridinio asmens atžvilgiu. Šiame straipsnyje nustatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai bei turi ypatingą lojalumo įsipareigojimą juridiniam asmeniui. Minėta lojalumo pareiga reiškia, kad juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti vadovaudamiesi steigimo dokumentais, taip pat kitais juridinio asmens organų sprendimais. Lojalumo pareiga taip pat reiškia, kad juridinio asmens valdymo organai

---

⁸⁶ 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“, sudarytos prie Sutarties dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo// http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-29.

turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus. Siekdamas šių tikslų juridinio asmens valdymo organo narys turi įvertinti ir kitus interesus, tačiau nebūtinai jais vadovautis⁸⁷.

Šio darbo kontekste būtina pažymėti teisės mokslininkų nuomonę, kad CK 2.87 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta valdymo organo nario pareiga būti lojaliam juridiniam asmeniui, be kita ko reiškia ir tai, kad valdymo organo narys turi priimti sprendimus savarankiškai⁸⁸. Todėl darytina išvada, kad bendrovių valdyme susiformavusi praktika, kai akcininkai nurodo valdybos nariams, kaip pastarieji turi balsuoti atskirais bendrovės valdymo klausimais, yra ydinga, todėl tokios praktikos turėtų būti atsisakyta.

Lietuvos teismų praktikoje papildomai akcentuojama juridinio asmens valdymo organų narių fiduciarinių pareigų svarba bendrovės valdymo procese. O taip pat pabrėžiama, kad juridinio asmens dalyvių interesai ne visada sutampa su paties juridinio asmens interesais, todėl tokius atvejus reikia atsakingai identifikuoti ir savo veiklą grįsti juridiniam asmeniui naudingais sprendimais, pvz.: „<...> *juridinio asmens dalyvio ir valdymo organo nario priimtų sprendimų teisinis vertinimas yra skirtingas. Juridinio asmens dalyvių susirinkimas formuoja juridinio asmens valią, kurią įgyvendina per valdymo organus. Juridinio asmens valdymo organo nariai turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, t. y. pareigas veikti išimtinai juridinio asmens interesais (CK 2.87 straipsnis), ir šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario atsakomybę pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį. Tuo tarpu juridinio asmens dalyvio (CK 2.45 straipsnis) interesai ne visada gali sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl juridinio asmens dalyvio veiksmų vertinimui netaikomas CK 2.87 straipsnis“⁸⁹ (aut. pabraukta).*

Teisės doktrinoje teisingai pastebima, kad teismų praktikoje pasirodantys išaiškinimai neva bendrovės valdymo organai turi vykdyti fiduciarines pareigas tiek bendrovei, tiek akcininkams, nėra visiškai tikslūs⁹⁰. Autoriai nurodo, kad tokie išaiškinimai kyla iš ABĮ 19 straipsnio 8 dalies, kur nurodyta, kad bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Tačiau fiduciarines pareigas bendrovės valdymo organai privalo vykdyti pačiai bendrovei, būtent tarp bendrovės ir valdymo organo susiklosto pavedimo⁹¹ teisiniai santykiai. O bendrovės interesas yra sukurti vertę akcininkams kaip visumai (su tam tikrais

⁸⁷ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 192-193.

⁸⁸ Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S)/LPA, V., 2013. P.182.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009, kat. 27.7; 44.5.2.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2009, kat. 27.7; 121.13; 121.20; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2008, kat. 27.1.

⁹⁰ Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S)/LPA, V., 2013. P. 41.

⁹¹ Pažymėtina, kad šiuo klausimu teisės doktrinoje yra įvairių nuomonių, tačiau atsižvelgiant į šio tyrimo tikslus, jos šiame darbe nebus detaliau analizuojamos.

niuansais). Svarbu, kad nebūtų traktuojama, kad valdymo organų nariai turi fiduciarinių pareigų atskiriems akcininkams (nes tai reikštų daugumos ir mažumos akcininkų interesų konflikto, kuris Lietuvoje itin aktualus, nevaldymą)⁹².

Užsienio valstybių teisės sistemose susiklostė panašūs reikalavimai valdymo organo nariams priimant sprendimus pagal jų kompetenciją. Skandinavijos valstybėse juridinio asmens dalyviai į savo sudaromas akcininkų sutartis negali įtraukti nuostatų dėl valdybos narių balsavimo teisės naudojimo tvarkos. Valdybos nariai yra įpareigoti balsuoti valdybos susirinkimuose taip, kaip, jų nuomone, yra naudingiausia juridiniam asmeniui, o ne jo dalyviams. Toks reikalavimas taikomas ir tuo atveju, kai bendrovės valdybos narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, o tuo pačiu ir viena iš akcininkų sutarties šalių⁹³.

Identiškas reglamentavimas numatytas ir kitose Vakarų Europos valstybėse – Vokietijoje⁹⁴, Ispanijoje⁹⁵, Portugalijoje⁹⁶. Pavyzdžiui Belgijoje, nors šios šalies autoriai ir nurodo, kad akcininkų sutartys gali reglamentuoti daugybę juridinio asmens valdybos veiklos klausimų – valdybos sudėtį, jos pirmininką, bendrovės pelno paskirstymą ar net valdybos narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką ir priimamų sprendimų kryptį – tačiau pripažįsta, kad toks susitarimas prasilenkia su teisės aktuose įtvirtinta valdybos narių pareiga veikti išimtinai bendrovės naudai. Belgijos autoriai pripažįsta, kad tokia akcininkų sutarties nuostata galėtų būti įvykdyta tik akcininkams naudojant „spaudimą“ prieš valdybos narius, kad pastarieji valdybos susirinkime balsuotų pagal akcininkų sutartyje nustatytą tvarką⁹⁷.

Iš aukščiau pateiktos nacionalinių ir užsienio valstybių teisės aktų ir teismų praktikos analizės matyti, kad šiame tyrime nurodyti juridinių asmenų dalyvių susitarimų pavyzdžiai iš praktikoje sudarytų ir galiojančių akcininkų sutarčių dėl nuorodų valdybos nariams davimo ryšium su pastarųjų naudojimosi balsavimo teise yra ydingi ir neteisėti. Valdymo organo nariai yra įstatymiškai įpareigoti veikti bendrovės naudai, todėl juridinių asmenų dalyvių sutarčių nuostatos dėl valdybos narių balsavimo tvarkos, valdybos nariams neturi būti įpareigojantys. Tokių nuostatų priverstinis vykdymas teisiškai nėra galimas, todėl bendrovės dalyviai dažnai naudoja „spaudimo“ valdybos narių atžvilgiu taktiką. Pažymėtina, kad valdybos nariai turi laisvai ir nevaržomai priimti bendrovės valdymo sprendimus atsižvelgdami tik į juridinio asmens

---

⁹² Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S)/LPA, V., 2013. P. 41.

⁹³ Steinberg G. Shareholders' Agreements in Scandinavia // *International Company and Commercial Law Review*. 1995. P. 2.

⁹⁴ Hirt H. C. The duty of loyalty between shareholders in respect of the company's decision to litigate against wrongdoing directors in Germany: lessons for Britain? // *European Business Law Review*. E.B.L. Rev. 2003, 14(5). P. 523-555.

⁹⁵ Echarri A. Transparency of shareholders' agreements // *Chambers Client Report*. 2005, 6 (Mar). P. 83.

⁹⁶ Barrocas M. Corporate governance in Portugal in 2005 // *European Lawyer*. 2005. P. 18.

⁹⁷ Gerven D. V. Shareholders' agreements under Belgian law // *International Company and Commercial Law Review*. 1991. P. 2.

interesus. Tam tikrais atvejais būtina atsižvelgti ir į juridinio asmens dalyvių interesus, jei pastarieji neprieštarauja bendrovės interesams. Priešingas veikimas bendrovės valdybos nariams gali sukelti teisinius padarinius, numatytus CK 2.87 straipsnio 7 dalyje, t. y. jiems gali tekti visiškai atlyginti juridiniam asmeniui padarytą žalą už savo pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą.

IŠVADOS

Manytina, kad tyrimo metu patvirtino **pirmoji hipotezė** dėl akcininkų sutarčių instituto tiesioginio reglamentavimo Lietuvos teisės aktuose, ką patvirtina šios išvados.

1. Akcininkų sutartis, būdama itin patraukliu instrumentu bendrovių akcininkams papildyti teisės aktuose ir bendrovės įstatuose nustatytas bendrovės teisinio reguliavimo taisyklės, bendrąja prasme neturi būti tiesiogiai įtvirtinta teisės aktuose su atitinkamais turinio ar formos reikalavimais, bet jos sudarymo iniciatyvos teisė, tvarka ar turinio klausimai turi būti palikta išimtinai šalių diskrecijai. Todėl dabartinė situacija, kai akcininkų sutartys nėra reglamentuojamos teisės aktuose, o yra sudaromos remiantis bendraisiais sutarčių sudarymo principais ir normomis, geriausiai atitinka kiekvienos bendrovės interesus, nes nepagrįstas įstatymų leidėjo kišimasis į šalių komercinių santykių sritį imperatyviai nustatant akcininkų sutarčių sudarymo tvarką, neatitiktų bendrovių ir jų dalyvių poreikių ryšium su kiekvienos bendrovės verslo specifika, dalyvių tarpusavio santykiais ir kitomis svarbiomis aplinkybėmis.
2. Vis dėlto, aukščiau įtvirtinta išvada nėra absoliuti. Manytina, kad tam tikros akcininkų struktūros bendrovių akcininkams (pvz.: bendrovėse, kuriose du akcininkai turi vienodą akcijų portfelį), kuriose egzistuoja reali galimybė susidaryti aklavietės situacijoms, teisės aktai turėtų numatyti pareigą sudaryti akcininkų sutartis, kuriose šalys įtvirtintų sutartinius išėjimo iš aklavietės mechanizmus, kadangi teisės aktuose įtvirtinti instrumentai nėra pakankami.

Tyrimo rezultatai iš dalies patvirtino **antrąją hipotezę**, kad akcininkų sutarties šalys, praktikoje sudarydamos akcininkų sutartis netinkamai įvertina tam tikrų teisės institutų reglamentavimo ypatumus, todėl sudaro susitarimus, kurie negali būti priverstinai vykdomi.

3. Akcininkų sutarties šalys, sudarydamos susitarimus dėl akcijų opciono, klaidingai mano, kad minėtas institutas yra preliminarioji sutartis (ar bent jau jos rūšis), kuriai yra taikomas draudimas tokį susitarimą priverstinai įvykdyti. Pažymėtina, kad susitarimas dėl akcijų opciono yra *sui generis* sandoris (pasirinkimo sandoris), dažnai sutinkamas biržinėje prekyboje, kuriam nėra ir negali būti taikomas preliminariosioms sutartims ar sąlyginiams sandoriams taikomas reglamentavimas. Atitinkamai, susitarimas dėl akcijų opciono gali būti priverstinai įvykdytas, jei sutarties šalis nesilaiko tam tikrų sutartinių įsipareigojimų.
4. Lietuvoje plačiai paplitusi praktika akcininkų sutartyse numatyti bendrovės valdymo organo (valdybos) narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką atskirais bendrovės

valdymo klausimais yra neteisėta, kadangi prieštarauja fundamentalioms valdymo organo narių fiduciarinėms pareigoms bendrovės atžvilgiu, todėl tokios praktikos turi būti atsisakyta. Atitinkamai, tokios akcininkų sutarties nuostatos priverstinai negali būti vykdomos, o valdymo organo nariai turi atsisakyti nuo tokių akcininkų nurodymų bei priimant sprendimus vadovautis bendrovės interesų užtikrinimo principu, kurio pažeidimo atveju turėtų atlyginti juridiniam asmeniui padarytą žalą už savo pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Lietuvos aidas, 1990, Nr. 24-594.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 55-1046.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės Žinios. 1998, Nr. 36-961.
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Aiškinamasis raštas // Valstybės Žinios. 1998, Nr. 36-961.
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Specialioji literatūra:

8. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2006. P. 116.
9. Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S)/ LPA, V., 2013.
10. Daukšaitė V. Akcijų opcionas kaip darbuotojų skatinimo priemonė: magistro baigiamasis darbas: soc. mokslai: teisė (01S)/ LPA, VU.-V., 2009.
11. Mikalonienė L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Teisės problemos, 2011, Nr. 71.
12. Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
14. Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Belgijos Karalystė ir Jungtinė Karalystė // Teisė. 2012, Nr. 85.
15. Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012, Nr. 83.
16. Miliauskas P. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai. Teisė, 2012, Nr. 82.
17. Rimas J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ LPA. V., 2009.

18. Tamošiūnaitė V. Akcininkų pareigos: magistro baigiamasis darbas: teisė, V., 2007.
19. Vaičekauskas L. Akcininko teisių apsauga ir gynybos būdai pagal akcininkų sutartis: magistro baigiamasis darbas: soc. mokslai: teisė (01S)/ LPA, VU.-V., 2008.
20. Andenas M. Shareholders' Agreements: Some EU and English Law Perspectives
21. Barrocas M. Corporate governance in Portugal in 2005 // *European Lawyer*. 2005.
22. Cadman J. Shareholders agreements. 4th edition. London, Sweet & Maxwell, 2004.
23. Comben A. Joint Ventures & Shareholders' Agreements. London: Tottel Publishing, 2nd Revised edition, 2005.
24. Duffy M. J. Shareholders Agreements and Shareholders' Remedies Contract Versus Statute. *Bond Law Review*, 2008, Vol. 20.
25. Echarri A. Transparency of shareholders' agreements // *Chambers Client Report*. 2005, 6 (Mar).
26. Ellis G. J. Solutions to deadlock in U.K. companies // *International Company and Commercial Law Review*. 1998.
27. Gerven D. V. Shareholders' agreements under Belgian law // *International Company and Commercial Law Review*. 1991.
28. Hirt H. C. The duty of loyalty between shareholders in respect of the company's decision to litigate against wrongdoing directors in Germany: lessons for Britain? // *European Business Law Review*. E.B.L. Rev. 2003, 14(5).
29. Kolb R., Overdahl J. A. Financial Derivatives: Pricing and Risk Management // Vol. 5 of Robert W. Kolb Series. Wiley, 2009.
30. Leon R. M. Shareholders' Agreements in Close Corporations and Their Enforcement. LLM Thesis and Essays, 2006, Paper 89.
31. Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. Hague: Kluwer Law International, 2003.
32. Lower M. Shareholders' Agreements // *Company lawyer*. 1994. P. 2.
33. Oda H. Shareholders' Agreements in Russia // *International Company and Commercial Law Review*. 2010.
34. Pettet B. *Company Law*. London: Pearson Education, 2001.
35. Purec. K. L. Legal Restraints on the Use of Shareholders' Agreements for Structuring Foreign Investment Deals in Russia. *Cornell International Law Journal*, 2012, Vol. 45.
36. Rutabanzibwa A. P. Shareholders' Agreements in Corporate Joint Ventures and the Law // *Company Lawyer*. 1996.
37. Scully E. Shareholders' Agreement. A Practical Analysis.

38. Slee R. T. Private Capital Markets – Valuation, Capitalization, and Transfer of Private Business Interests. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2011.
39. Slorach S. J., Ellis J. Business Law. Oxford University Press, 2007-2008.
40. Steinberg G. Shareholders' Agreements in Scandinavia // International Company and Commercial Law Review. 1995.
41. Surchin M. A. Selected Topics in Preparing a Shareholder Agreement. Insight Paper
42. Treeck V. T. A Synthetic, Stock-Flow Consistent Macroeconomic Model of 'Financialisation' // Cambridge Journal of Economics. Vol. 33, Issue 3, 2009.
43. Trochon J. Y., Curtis N. Negotiating and Drafting Shareholders' Agreements // International Business Law Journal. 2005.

Teismų praktika:

44. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio mėn. 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009.
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1150/2010.
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugpjūčio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2118/2011.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugpjūčio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2118/2011.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-916, kat. 126; 27.6; 28.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007, kat. 27.10; 114.11.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2008, kat. 27.1.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-299/2009, kat. 21.3; 42.5.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2009, kat. 27.7; 121.13; 121.20;

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009, kat. 27.7; 44.5.2.1;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio mėn. 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18/2009, kat. 42.4; 42.5; 45.6.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2011, kat. 21.3; 35.3.4; 52.3;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2012, kat. 21.1; 21.5; 32.5; 42.4; 42.6; 42.7; 42.8; 45.6; 63.2; 123.7; 123.9.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio mėn. 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-195/2013, kat. 42.4; 44.5.1.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-375/2013, kat. 42.4.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278/2013, kat. 35.3.4; 42.8.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-61/2013, kat. 42.2; 50.10;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2013, kat. 42.4; 114.11; 121.22.

Kita medžiaga:

64. 2008 m. balandžio 29 d. akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX Energija“, sudarytos prie Sutarties dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo// http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-18.
65. AB „INTER RAO Lietuva“ akcijų prospekto santrauka// http://www.lb.lt/prospekto_santrauka_2; prisijungimo laikas: 2013-06-13.
66. Corporation Law Committee of the Association of the Bar of the City of New York. The Enforceability and Effectiveness of Typical Shareholders Agreement Provisions. The Business Lawyer, 2010, Vol. 65. // <http://www.nycbar.org/pdf/report/uploads/20071830-TheEnforceabilityandEffectivenessofTypicalShareholderAgreementProvisionsforweb.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-04-06.

67. Lietuvos banko informacija// http://www.lb.lt/metodologija_4; prisijungimo laikas: 2013-09-18.
68. Organisation for Economic Co-operation and Development. Corporate Governance of Non-listed Companies in Emerging Markets// <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/37190767.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-11-10
69. Vanhara D. Įmonių pirkimas. Į ką atkreipti dėmesį? // <http://vanhara.lt/publikacijos/imonės-pirkimas-i-ka-atkreipti-demesi/>; prisijungimo laikas: 2013-11-03.

AKCININKŲ SUSITARIMAI: PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Santrauka

Sutarčių laisvės principas suteikia galimybę civilinių teisinių santykių dalyviams sudaryti bet kokias sutartis neprieštaraujančias imperatyvioms teisės normoms, teisės principams, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Viena iš Lietuvos Respublikos teisės sistemoje tiesiogiai nereglamentuojamų sutarčių rūšių, sudaromų remiantis bendraisiais sutarčių teisės principais yra akcininkų sutartis.

Nors akcininkų sutarčių institutas nėra naujas reiškinys Lietuvos teisinėje sistemoje (pažymėtina, kad 1998-2004 metų laikotarpiu šį institutą tiesiogiai reglamentavo Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas), tačiau iki šiol labai trūksta mokslininkų indėlio analizuojant aktualius šios sutarties rūšies teorinius ir praktinius klausimus. Todėl, reaguojant į akademinę darbų trūkumą šia aktualia tema, darbe nagrinėjami akcininkų sutarčių sampratos ir atskirų jų nuostatų priverstinio vykdymo problemos Lietuvoje.

Pirmame tyrimo skyriuje atskleidžiama akcininkų sutarčių samprata ir šias sutartis kvalifikuojantys požymiai. Nustatyta, kad tiesioginis akcininkų sutarčių instituto reglamentavimas yra nereikalingas ir vargiai įmanomas, tačiau egzistuoja tam tikros situacijos, kai teisės aktai turėtų įpareigoti juridinių asmenų dalyvius sudaryti akcininkų sutartis.

Antrame skyriuje pateikiama aklavietės situacijos analizė bei galimybės šias situacijas išspręsti įstatyminėmis ir sutartinėmis priemonėmis. Analizė patvirtino, kad teisės aktuose įtvirtintos priemonės nėra pakankamos aklavietės situacijų išsprendimui. Ši išvada pagrindžia nuomonę, jog teisės aktai tam tikrais atvejais privalo įpareigoti bendrovių dalyvius sudaryti akcininkų sutartis, kuriose pastarieji nustatytų išėjimo iš aklavietės situacijų mechanizmus.

Trečiame tyrimo skyriuje atskleidžiama akcininkų sutartyse įtvirtinamo susitarimo dėl akcijų opciono samprata bei požymiai. Nustatyta, kad šalys sudarydamos akcininkų sutartis netinkamai įvertina, jog susitarimas dėl akcijų opciono yra preliminarioji sutartis, dėl ko jis negali būti priverstinai įvykdytas. Manytina, kad susitarimas dėl akcijų opciono yra *sui generis* sutartis, kuriai negali būti taikomos preliminarinės ar sąlyginės sutartis reglamentuojančios teisės normos.

Paskutiniame tyrimo skyriuje analizuojamos akcininkų sutarčių nuostatos dėl valdymo organo (valdybos) narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarkos legitimumo bei valdymo organo narių fiduciarinių pareigų turinio juridinio asmens atžvilgiu. Nustatyta, kad plačiai paplitusi praktika akcininkų sutartyse numatyti bendrovės valdymo organo narių balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką atskirais bendrovės valdymo klausimais yra neteisėta, kadangi prieštarauja fundamentalioms valdymo organo narių fiduciarinėms pareigoms bendrovės atžvilgiu.

Tyrimo metu pasitvirtino pirmoji darbo hipotezė, kad akcininkų sutartys neturėtų būti tiesiogiai reglamentuojamos teisės aktuose, bet jų sudarymas turi būti paliekamas šalių diskrecijai. Vis dėlto, tam tikros akcininkų struktūros atžvilgiu, teisės aktai turėtų numatyti pareigą sudaryti akcininkų sutartį, tokiu būdu siekiant išvengti aklavietės situacijų susidarymo.

Tyrimo metu iš dalies pasitvirtino antroji hipotezė, kad akcininkai netinkamai įvertina tam tikrų teisės institutų specifiką.

Pagrindinės sąvokos: akcininkų sutartis, priverstinis vykdymas, aklavietės situacijos, akcijų opcionai.

SHAREHOLDERS' AGREEMENTS: PROBLEMATIC ASPECTS

Summary

The principle of freedom of contracts enables the participants of the relevant civil legal relationship to form any contracts that do not contradict mandatory legal norms, legal principles, public order or good morals. One of the contracts not regulated directly in the Lithuanian legal system but formed in accordance with the general principles of contract law is shareholders' agreement.

Although, the institute of shareholders' agreements is not new in the Lithuanian legal system (this legal institute was regulated by the Law on Companies of the Republic of Lithuania during the period of 1998-2004), significant absence of scientific analyses on the relevant theoretical and practical issues in respect of this type of agreement still exists. Therefore, in response to the lack of academic papers on this relevant topic, this thesis studies the concept of shareholders' agreements and enforcement problems of the separate provisions of the agreement.

The first chapter of the thesis reveals the concept of the shareholders' agreements and its qualifying features. It was founded that the direct regulation of the institute of shareholders' agreements is unnecessary and unlikely, but there are certain situations when the laws should require the participants of the legal entities to enter into shareholders' agreements.

The second chapter provides an analysis of deadlock situations and the possibility to overcome such situations under legislative and contractual arrangements. The analysis confirmed that the legislative measures are not sufficient to resolve the deadlock situations. Such conclusion supports the view that in certain cases the law should require the participants of the legal entities to enter into shareholders' agreements, where specific measures for the resolution of deadlock situations could be set out.

The third chapter discusses the concept and features of the option agreement which is usually contained in the shareholders' agreements. It was founded that the parties to a shareholders' agreements unduly make a parallel between the option agreement and a preliminary agreement and come to a conclusion that the first one cannot be enforced. It is assumed that the option agreement is *sui generis* contract, which may not be governed by the legal norms regulating preliminary and conditional agreements.

The final chapter examines the provisions of the shareholders' agreements regarding the legitimacy of the implementation of the voting rights of the members of management body and the content of fiduciary duties of the members of management body in respect of the legal entity. It was concluded that the widespread practice to establish an order for the implementation of the voting rights of the members of the management body of the company in respect of the separate

management questions of the company is illegitimate, because it contradicts the fundamental fiduciary duties of the members of the management body in respect of the company.

The study confirmed the first hypothesis of the thesis that the shareholders' agreements shall not be directly regulated by legal acts, but the conclusion of them shall be left solely to the discretion of the parties. However, the legislation should provide an obligation to form a shareholders' agreement in certain cases, in order to avoid possible deadlock situations.

The study partially confirmed the second hypothesis that the shareholders improperly evaluate the specifics of certain legal institutes.

Key concepts: shareholders' agreement, enforcement, deadlock situations, share options.